VERICA TRSTENJAK
FŐTANÁCSNOK INDÍTVÁNYA
Az ismertetés napja: 2010. december 16.[1]

Tartalomjegyzék

I – Bevezetés ..... I - 1599

II – Jogi háttér ..... I - 1601

A – A Római Egyezmény ..... I - 1601

B – A Brüsszeli Egyezmény ..... I - 1602

C – Az uniós jog ..... I - 1603

1. A Róma I. rendelet ..... I - 1603

2. A 44/2001 rendelet ..... I - 1604

D – A nemzeti jog ..... I - 1605

III – A tényállás, az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések ..... I - 1605

IV – A Bíróság előtti eljárás ..... I - 1608

V – A felek érvei ..... I - 1608

A – A Bíróság hatásköre ..... I - 1608

B – Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés ..... I - 1608

VI – A főtanácsnok jogi értékelése ..... I - 1611

A – Bevezetés ..... I - 1611

B – A Bíróság hatásköre ..... I - 1612

C – Az állam felelősségének jogi alapjával kapcsolatos kérdés a jelen ügyben ..... I - 1612

D – Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés elemzése ..... I - 1614

1. A Római Egyezmény és a munkavállaló mint a gyengébb szerződő fél védelme ..... I - 1615

1 – Az indítvány eredeti nyelve: szlovén. Az eljárás nyelve: francia.

2. A Bíróságnak a Brüsszeli Egyezmény 5. cikke (1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlata ..... I - 1617

3. A Brüsszeli Egyezményre vonatkozó ítélkezési gyakorlat alkalmazhatósága a Római Egyezmény értelmezésére ..... I - 1619

a) Nyelvtani értelmezés ..... I - 1620

b) Történeti értelmezés ..... I - 1621

c) Rendszertani értelmezés ..... I - 1623

d) Teleologikus értelmezés ..... I - 1626

e) A párhuzamos értelmezés korlátai ..... I - 1626

4. A nemzeti bíróság által figyelembe veendő szempontok ..... I - 1628

E – Következtetés ..... I - 1632

VII – Végkövetkeztetések ..... I - 1633

I – Bevezetés

1. A jelen ügy a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 19-i Római Egyezmény (a továbbiakban: Római Egyezmény)[2] értelmezésével kapcsolatos. Ezen egyezmény megkötésének célja a szerződő államok kollíziós szabályainak az egységesítése volt; az egyezmény növelte a jogbiztonságot, és megszüntette a szerződéses jogviszonyokra alkalmazandó joggal kapcsolatos bizonytalanságot. A Római Egyezményt a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 2008. június 17-i 593/2008/EK európai parlamenti és tanácsi rendelet[3] (a továbbiakban: Róma I. rendelet) váltotta fel;[4] ezt a rendeletet a 2009. december 17-től

2 – HL L 266., 1980.10.9., 1. o.; magyar nyelven HL C 169., 2005.7.8., 10. o.

3 – HL L 177., 2008.7.4., 6. o.; helyesbítés: HL L 309., 2009.11.24., 87. o.

4 – A jogirodalomban például Ferrari, F., „From Rome to Rome via Brussels: remarks on the law applicable to contractual obligations absent a choice by the parties", *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht,* 4/2009. sz., ahol a szerző hangsúlyozza, hogy ennek az új jogi aktusnak a célja nem új szabályozás bevezetése volt, hanem éppen ellenkezőleg, a létező egyezményt kívánta a rendeletben újraszövegezni. Lásd még például Lagarde, P., Tenenbaum, A., „De la convention de Rome au règlement Rome I", *Revue critique de droit international privé,* 4/2008. sz., 727. és azt követő oldalak.

kötött szerződésekre kell alkalmazni.[5] Mivel a jelen ügyben a szóban forgó munkaszerződést 1998-ban kötötték, arra a Római Egyezmény rendelkezéseit kell alkalmazni.

2. Az Európai Unió Bíróságának (a továbbiakban: Bíróság) a jelen ügyben a Római Egyezmény 6. cikkének a munkaszerződésekre alkalmazandó joggal kapcsolatban történő értelmezésére irányuló előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre kell választ adnia. Természetesen nem ez az ügy az első, amelyben a Bíróságnak a Római Egyezményt kell értelmeznie,[6] de ez lesz az első, amikor az Egyezmény 6. cikkét a munkaszerződésekre alkalmazandó joggal kapcsolatosan értelmezi.[7] Ebben az összefüggésben a Bíróságnak mindenekelőtt azt kell megvizsgálnia, hogy a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlat adhat-e iránymutatást a Római Egyezmény 6. cikkének, pontosabban az ebben a cikkben található „azon hely, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi" fogalom értelmezéséhez.[8] Ezzel összefüggésben a Bíróságnak egyrészt abból a tényből kell kiindulnia, hogy a két jogi aktus hasonló fogalmakat használ, másrészt figyelembe kell vennie a Brüsszeli Egyezmény és a Római Egyezmény párhuzamos értelmezésének korlátait is.

3. Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés ebben az ügyben H. Koelzsch, németországi lakóhellyel rendelkező, nemzetközi fuvarozást végző gépjárművezető és a Luxemburgi Nagyhercegség között, a Római Egyezmény rendelkezéseinek a luxemburgi hatóságok által történt állítólagos téves alkalmazásával kapcsolatos kártérítési kereset alapján indult jogvitában merült fel. H. Koelzsch azt állítja ebben a jogvitában, hogy a munkaszerződés felmondására nem a luxemburgi, hanem a német jogot kell alkalmazni, e tekintetben a német jogban található, a munkavállalók jogainak védelmével kapcsolatos kötelező rendelkezésekre hivatkozik. Mivel a luxemburgi munkaügyi bíróságok a jogvitára a luxemburgi, és nem a német jog rendelkezéseit alkalmazták, a felperes a

5 – Lásd a Róma I. rendelet 28. cikkét.

6 – Az első ítélet, amelyben a Bíróság a Római Egyezményt értelmezte, a C-133/08. sz. ICF-ügyben 2009. október 6-án hozott ítélet (EBHT 2009., I-9687. o.), amely az Egyezmény 4. cikkének értelmezésére vonatkozott, amely a szerződésben részes felek jogválasztása hiányában alkalmazandó jog meghatározására vonatkozó szabályokat tartalmazza.

7 – Megjegyzem, hogy a 2010. július 29-én előterjesztett előzetes döntéshozatal iránti kérelem keretében szintén a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése b) pontjának értelmezésére vonatkozó kérdéssel fordultak a Bírósághoz; ez a C-384/10. sz. Voogsgeerd-ügy (HL C 317., 2010.11.20., 14. o.). Az ügy az e cikk szerinti „azon telephely szerinti ország joga [...], ahol a munkavállalót alkalmazták" fogalom értelmezésével kapcsolatos, abban az esetben, ha a munkavállaló munkáját rendszerint nem csak egy országban végzi. A Bíróság a jelen indítvány ismertetéséig még nem hozott ítéletet ebben az ügyben.

8 – Lásd a C-125/92. sz. Mulox IBC ügyben 1993. július 13-án hozott ítéletet (EBHT 1993., I-4075. o.); a C-383/95. sz. Rutten-ügyben 1997. január 9-én hozott ítéletet (EBHT 1997., I-57. o.); a C-37/00. sz. Weber-ügyben 2002. február 27-én hozott ítéletet (EBHT 2002., I-2013. o.) és a C-437/00. sz. Pugliese-ügyben 2003. április 10-én hozott ítéletet (EBHT 2003., I-3573. o.).

luxemburgi állam ellen a bíróságok hibás működésére alapított kártérítési keresetet nyújtott be.

II – Jogi háttér

A – *A Római Egyezmény*

4. A Római Egyezménynek „A jogválasztás szabadsága” című 3. cikke értelmében:

„(1) A szerződésre a felek által választott jog az irányadó. A jogválasztásnak kifejezettnek kell lennie, vagy annak a szerződés rendelkezéseiből, illetve az eset körülményeiből kellő bizonyossággal megállapíthatónak kell lennie. Választásukkal a felek a szerződés egészére vagy annak csak egy részére alkalmazandó jogot határozhatják meg.

[…]”

5. A Római Egyezménynek „A jogválasztás hiányában alkalmazandó jog” című 4. cikke a következőképpen rendelkezik:

„(1) Amennyiben a szerződésre alkalmazandó jogról nem született a 3. cikk szerint megállapodás, úgy a szerződésre azon ország joga az irányadó, amelyhez az a legszorosabban kapcsolódik. Azonban a szerződés olyan elkülöníthető részére, amely egy másik országgal áll szorosabb kapcsolatban, kivételesen az érintett másik ország joga lehet az irányadó.

[…]”

6. A Római Egyezmény „Egyéni munkaszerződések” című 6. cikke értelmében:

„(1) A 3. cikk rendelkezései ellenére, munkaszerződés esetében a felek jogválasztása nem eredményezheti azt, hogy a munkavállalót megfosztják az azon jog kötelező rendelkezései által biztosított védelemtől, amely jogválasztás hiányában a (2) bekezdés alapján alkalmazandó lenne.

(2) A 4. cikk rendelkezései ellenére, a 3. cikk szerinti jogválasztás hiányában a munkaszerződésre az alábbiak az irányadóak:

a) azon ország joga, ahol a munkavállaló a szerződés teljesítéseként rendszerint a munkáját végzi, még ha ideiglenesen egy másik országban is foglalkoztatják, vagy

b) ha a munkavállaló munkáját rendszerint nem ugyanazon országban végzi, úgy az azon telephely szerinti ország joga, ahol a munkavállalót alkalmazták;

kivéve, amennyiben a körülmények összessége arra utal, hogy a szerződés egy másik országgal szorosabb kapcsolatban áll, amely esetben a szerződésre e másik ország joga az irányadó."

7. A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 19-én Rómában aláírásra megnyitott egyezménynek a Bíróság által történő értelmezéséről szóló első jegyzőkönyv[9] (a továbbiakban: a Római Egyezmény értelmezéséről szóló első jegyzőkönyv) 1. cikke így rendelkezik:

„Az Európai Közösségek Bírósága hatáskörrel rendelkezik arra nézve, hogy határozzon az alábbiak értelmezésével kapcsolatosan:

a) a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 19-én Rómában aláírásra megnyitott egyezmény […];

b) azon államoknak a Római Egyezményhez való csatlakozásáról szóló egyezmények, amelyek a Római Egyezmény aláírásra való megnyitása óta váltak az Európai Közösségek tagjává;

[…]."

8. A Római Egyezmény értelmezéséről szóló első jegyzőkönyv 2. cikke szerint:

„Az alábbiakban felsorolt bármely bíróság kérheti a Bíróságtól, hogy előzetes döntést hozzon az előtte folyamatban lévő ügyben felmerülő és az 1. cikkben említett okmányokban foglalt rendelkezések értelmezését érintő kérdés tekintetében, ha úgy véli, hogy a kérdéssel kapcsolatos döntés szükséges ahhoz, hogy ítéletet tudjon hozni:

[…]

b) a Szerződő Államok bíróságai, amennyiben fellebbviteli bíróságként járnak el."

B – *A Brüsszeli Egyezmény*

9. A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló 1968. évi Brüsszeli

9 – HL C 27., 1998.1.26., 47. o.; magyar nyelven HL C 169., 2005.7.8.

Egyezmény (a továbbiakban: Brüsszeli Egyezmény)[10] 5. cikke értelmében:

„A valamely szerződő államban lakóhellyel rendelkező személy más szerződő államban is perelhető:

1. ha az eljárás tárgya szerződés vagy szerződéses igény, akkor a kötelezettség teljesítésének helye szerinti bíróság előtt; egyéni munkaszerződés esetén azon hely bírósága előtt, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi; amennyiben a munkavállaló munkáját rendszerint nem ugyanazon országban végzi, a munkáltató annak a helynek a bírósága előtt is perelhető, ahol a telephely, amely a munkavállalót alkalmazta, található vagy található volt ”[nem hivatalos fordítás].[11]

C – Az uniós jog[12]

1. A Róma I. rendelet

10. A Róma I. rendelet (7) preambulumbekezdése értelmében:

„E rendelet tárgyi hatályának és rendelkezéseinek összhangban kell lenniük a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2000. december 22-i 44/2001/EK tanácsi rendelettel (Brüsszel I) […].”

11. A Róma I. rendeletnek a „Jogválasztás szabadsága” című 3. cikke a következőt írja elő:

„(1) A szerződésre a felek által választott jog az irányadó. A jogválasztásnak kifejezettnek kell lennie vagy annak a szerződés rendelkezéseiből vagy az eset körülményeiből kellő bizonyossággal megállapíthatónak kell lennie. Választásukkal a felek a szerződés egészére vagy annak csak egy részére alkalmazandó jogot határozhatják meg.

[…]”

10 – A Dán Királyság, Írország, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága csatlakozásáról szóló, 1978. október 9-i egyezménnyel (HL L 304., 1978.10.25., 1. o. és – módosított szöveg – 77. o.), a Görög Köztársaság csatlakozásáról szóló, 1982. október 25-i egyezménnyel (HL L 388., 1982.12.31., 1. o.), a Spanyol Királyság és a Portugál Köztársaság csatlakozásáról szóló, 1989. május 26-i egyezménnyel (HL L 285., 1989.10.3., 1. o.), valamint az Osztrák Köztársaság, a Finn Köztársaság és a Svéd Királyság csatlakozásáról szóló, 1996. november 29-i egyezménnyel (HL C 15., 1997.1.15., 1. o.) módosított, a polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a bírósági határozatok végrehajtásáról szóló, 1968. évi Brüsszeli Egyezmény (HL L 299., 1972.12.31., 32. o.).

11 – Hangsúlyozni kell, hogy a Brüsszeli Egyezmény eredeti változatában nem voltak a munkaszerződésekre vonatkozó joghatósággal kapcsolatos különös rendelkezések; azokat csak 1989-ben illesztették be a Spanyol Királyság és a Portugál Köztársaság Brüsszeli Egyezményhez történő csatlakozásáról szóló egyezménnyel (úgynevezett San Sebastian-i Egyezmény, HL L 285., 1989.10.3., 1. o.).

12 – A jelen indítványban a közösségi és az uniós jogra vonatkozó közös fogalomként az „uniós jog” fogalmat használom. Az elsődleges jogra történő hivatkozás esetén az időbeli hatály alapján alkalmazandó rendelkezésekre hivatkozom.

12. A Róma I. rendelet „Egyéni munkaszerződések” című 8. cikke értelmében:

„(1) Az egyéni munkaszerződésre a felek által a 3. cikknek megfelelően választott jog az irányadó. Ez a jogválasztás azonban nem eredményezheti azt, hogy a munkavállalót megfosztják a jogválasztás hiányában az e cikk (2), (3) és a (4) bekezdése értelmében alkalmazandó jog olyan rendelkezései által biztosított védelemtől, amelyektől megállapodás útján nem lehet eltérni.

(2) Ha az egyéni munkaszerződésre alkalmazandó jogot a felek nem választották meg, a szerződésre azon ország joga az irányadó, ahol vagy – ennek hiányában – ahonnan a munkavállaló a szerződés teljesítéseként rendszerint a munkáját végzi. A rendszerinti munkavégzés helye szerinti országon nem változtat, ha a munkavállalót ideiglenesen egy másik országban foglalkoztatják.

(3) Ha az alkalmazandó jogot a (2) bekezdés alapján nem lehet meghatározni, a szerződésre azon telephely szerinti ország joga az irányadó, ahol a munkavállalót alkalmazták.

(4) Ha a körülmények összessége arra utal, hogy a munkaszerződés egy, a (2) vagy (3) bekezdés szerinti országtól eltérő országgal szorosabb kapcsolatban áll, e másik ország joga alkalmazandó.”

2. A 44/2001 rendelet

13. A polgári és kereskedelmi ügyekben a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról szóló, 2000. december 22-i 44/2001/EK tanácsi rendelet[13] (a továbbiakban: 44/2001 rendelet) 5. szakasza szabályozza az egyedi munkaszerződésekre vonatkozó joghatóságot. Ezen a szakaszon belül a 18. cikk az alábbiak szerint rendelkezik:

„(1) A 4. cikk és az 5. cikk 5. pontjának sérelme nélkül az egyedi munkaszerződéssel kapcsolatos ügyekben a joghatóságot e szakasz határozza meg.

[…]”

14. A 44/2001 rendelet 19. cikke értelmében:

„Valamely tagállamban lakóhellyel vagy székhellyel rendelkező munkaadó perelhető:

1. annak a tagállamnak a bíróságai előtt, ahol lakóhellyel vagy székhellyel rendelkezik; vagy

13 – HL L 12., 2001.1.16., 1. o.; magyar nyelvű különkiadás 19. fejezet, 4. kötet, 42. o; helyesbítés: HL L 242., 2006.9.5., 6. o.

2. más tagállamban:

a) a munkavállaló szokásos vagy legutóbbi szokásos munkavégzési helyének bíróságai előtt; vagy

b) amennyiben a munkavállaló egyik országban sem végez vagy végzett rendszeresen munkát [helyesen: amennyiben a munkavállaló rendszeresen nem ugyanazon országban végzi vagy végezte a munkáját], annak a helynek a bíróságai előtt, ahol a telephely, amely a munkavállalót foglalkoztatta, található vagy található volt."

D – *A nemzeti jog*

15. Az elbocsátással szembeni védelemről szóló német törvény (Kündigungsschutzgesetz, a továbbiakban: KSchG) „Az elbocsátás jogellenessége" („Unzulässigkeit der Kündigung") című 15. §-ában a következőképpen rendelkezik:

„Az üzemi tanács tagjának elbocsátása […] jogellenes, kivéve ha olyan körülmények állnak fenn, amelyek felhatalmazzák a munkáltatót, hogy alapos indokkal felmondási idő nélkül mondjon fel, és ha a társaságok szervezetéről szóló törvény [Betriebsverfassungsgesetz] 103. §-ában megkövetelt hozzájárulás fennáll, vagy azt bírósági ítélet pótolta. Megbízatásának lejártát követően az üzemi tanács tagjának […] az elbocsátása egy évig jogellenes […], kivéve ha olyan körülmények állnak fenn, amelyek felhatalmazzák a munkáltatót, hogy alapos indokkal felmondási idő nélkül mondjon fel; ezek a rendelkezések nem alkalmazhatók, ha a tagság megszűnése bírósági határozaton alapul.

[…]"

III – A tényállás, az alapeljárás és az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

16. H. Koelzsch osnabrücki (Németország) lakost 1998-tól nemzetközi fuvarozást végző gépjárművezetőként alkalmazta a luxembourgi székhelyű Gasa Spedition Luxembourg S.A. (a továbbiakban Gasa Spedition). Ebből a célból 1998. október 16-án H. Koelzsch és a Gasa Spedition társaság munkaszerződést kötött, amelyben a luxemburgi bíróságok kizárólagos joghatóságát kötötték ki. A szerződés tartalmazott egy, a munkaszerződésekről szóló luxemburgi törvényre utaló rendelkezést is.[14]

14 – A munkaszerződés 2. cikke kimondta, hogy ha a felek egyike sem mondja fel a szerződést a próbaidő alatt, az az 1989. május 24-i törvény értelmében határozatlan idejű szerződéssé válik; itt a munkaszerződésekről szóló luxemburgi törvényre történő hivatkozásról van szó (*Loi du 24 mai 1989 sur le contrat de travail*; Journal officiel du Grand-Duché du Luxembourg, 35. szám, 1989. június 5., 611. o.).

17. A Gasa Spedition társaság a dán Gasa Odense Blomster A.m.b.a. társaság leányvállalata. Tevékenységi köre virágok és más növények fuvarozása Odenséből (Dánia) főként Németországban található célpontokra, azonban más európai országokba is. A fuvarozást Németországban három különböző helyen (Kasselben, Neukirchen-Vluynban és Osnabrückben) állomásozó teherautókkal végzik. A teherautók Luxemburgban vannak nyilvántartásba véve, a gépjárművezetők pedig a luxemburgi társadalombiztosításban biztosítottak.

18. 2001. november 9-én a Gasa Spedition Luxembourg S.A. társaságot „Ove Ostergaard Lux S.A." néven átvette a dán jog szerint működő Ove Ostergaard társaság.

19. H. Koezsch munkaszerződését 2001. május 15-i hatállyal a Gasa Spedition társaság igazgatója 2001. március 13-án kelt levelével felmondta. H. Koelzsch mindazonáltal azt állította, hogy 2001. március 23-án szóban azonnali hatállyal felmondtak neki. Állítása szerint a Gasa Spedition társaság németországi telephelyén munkavállalói képviselet (*Betriebsrat*) póttagja volt, és elbocsátása ellentétes volt a német jognak az elbocsátással szembeni védelmet biztosító kötelező rendelkezéseivel; hangsúlyozta, hogy mind az e szervben tisztséget betöltő tényleges tagok, mind a póttagok jogosultak e rendelkezések alapján a védelemre. E tekintetben a KSchG 15. §-ának(1) bekezdésére hivatkozott, amely megtiltja a munkavállalói képviselet tagjainak elbocsátását, valamint a szövetségi munkaügyi bíróság (*Bundesarbeitsgericht*) ítélkezési gyakorlatára hivatkozott, amelynek értelmében ez az elbocsátási tilalom a munkavállalói képviselet póttagjaira is vonatkozik.[15]

20. H. Koelzsch eljárást indított az osnabrücki munkaügyi bíróság előtt, amelyben az elbocsátás jogellenességére hivatkozott. Ez a bíróság *rationae loci* megállapította illetékességének hiányát. H. Koelzsch fellebbezést nyújtott be ezen ítélet ellen, de ismételten sikertelenül.

21. H. Koelzsch ekkor a tribunal de travail de Luxembourg (luxembourgi munkaügyi bíróság) előtt a jogellenes elbocsátás miatt kártérítési keresetet nyújtott be, továbbá kérte a munkabérhátralék kifizetését. Azt állította, hogy bár általában a munkaszerződésére, illetve a fizetéssel kapcsolatos követeléseire a luxemburgi jogot kell alkalmazni, azonban az elbocsátás kérdésére a német jog irányadó. Ezt az állítást arra az érvre alapozta, hogy a munkavállalói képviselet póttagja volt, és hogy következésképpen alkalmazni kell rá a KSchG 15. §-ának (1) bekezdését, amely a Római Egyezmény 6. cikkének (1) bekezdése értelmében a munkavállalók jogainak védelmére vonatkozó kötelező rendelkezés, amelyet nem lehet kizárni, alkalmazni kell rá. Úgy vélte, hogy a szerződésre alkalmazandó jogot

15 – H. Koelzsh a *Bundesarbeitsgericht* 1988. március 17-i ítéletére hivatkozik (2 AZR 576/87).

a Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdése alapján kell tehát megállapítani.

22. A tribunal de travail de Luxembourg 2004. március 4-i ítéletében úgy határozott, hogy a jogvita egészére a luxemburgi jogot kell alkalmazni; H. Koelzsch keresetét részben megalapozatlannak ítélte, és részben elutasította. Ezt az ítéletet megerősítette a cour d'appel (fellebbviteli bíróság) 2005. május 26-i ítélete is, a cour de Cassation (semmítőszék) pedig 2006. június 15-én hozott ítéletével elutasította a fenti határozattal szemben benyújtott felülvizsgálati kérelmet.

23. H. Koelzsch ekkor keresetet nyújtott be a tribunal d'arrondissement de Luxembourg (luxembourgi kerületi bíróság) előtt a Luxemburgi Nagyhercegség ellen, amelyben 168 301,77 euró és törvényes késedelmi kamatai tekintetében kártérítés megfizetését követelte az igazságszolgáltatás hibás működése miatt *az állam és az önkormányzatok polgári jogi felelősségéről szóló, 1998. szeptember 1-jei [luxemburgi] törvény*[16] alapján. H. Koelzsch előadta, hogy őt a luxemburgi bíróságok határozatai folytán kár érte, mivel e határozatok megsértették a Római Egyezmény 6. cikkének (1) és (2) bekezdését azzal, hogy nem vették figyelembe a német jognak a munkavállalói képviselet tagjainak védelmével kapcsolatos kötelező rendelkezéseit. Ezenkívül H. Koelzsch szerint sérült az uniós jog is, mivel elutasították arra vonatkozó kérelmét, hogy terjesszenek előzetes döntéshozatal iránti kérelmet a Bíróság elé. A tribunal d'arrondissement 2007. november 9-i ítéletével a keresetet mint megalapozatlant elutasította.

24. H. Koelzsch ez ellen az ítélet ellen fellebbezést nyújtott be a Cour d'appelhez (a továbbiakban: a kérdést előterjesztő bíróság).

25. A kérdést előterjesztő bíróság előadja, hogy az elsőfokú bíróságnak elfogadhatatlannak kellett volna nyilvánítania H. Koelzsch kártérítési keresetét, mivel jogerőssé vált azon első eljárásban hozott ítélet, amelyben H. Koelzsch az elbocsátás jogellenességére hivatkozott. A kérdést előterjesztő bíróság szerint H. Koelzsch ebben az eljárásban kártérítési keresetével valójában olyan kérdést vitat, amellyel kapcsolatban a munkaügyi bíróságok már jogerős ítéletet hoztak. A kérdést előterjesztő bíróság ugyanakkor hangsúlyozza, hogy H. Koelzsch kártérítési keresetét nem lehet elfogadhatatlannak tekinteni, mivel a Luxemburgi Nagyhercegség nem hivatkozott a fellebbezési eljárásban e kereset elfogadhatatlanságára, és azt hivatalból nem lehet megállapítani. Mivel a kérdést előterjesztő bíróság fellebbviteli bíróságként kötve van az elsőfokú bíróság megállapításaihoz, ezért H. Koelzsch keresetével kapcsolatban határozatot kell hoznia, úgy döntött tehát,

16 – Journal officiel du Grand-Duché du Luxembourg, 51. szám, 1988. szeptember 26., 1000. o.

hogy előzetes döntéshozatal céljából kérdést terjeszt a Bíróság elé.

26. Ilyen körülmények között a kérdést előterjesztő bíróság 2010. január 15-i végzésével az előtte folyamatban lévő eljárást felfüggesztette, és a Római Egyezmény értelmezéséről szóló jegyzőkönyv alapján a következő kérdést terjesztette a Bíróság elé:

„A szerződéses kötelezettségre alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 19-i Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjában található kollíziós szabályt, mely szerint a munkaszerződésre azon ország joga irányadó, ahol a munkavállaló a szerződés teljesítéseként rendszerint a munkáját végzi, úgy kell-e értelmezni, hogy abban az esetben, ha a munkavállaló munkáját több országban végzi, de rendszeresen visszatér ezek egyikébe, az utóbbi országot kell úgy tekinteni, hogy a munkavállaló rendszerint ott végzi munkáját?"

IV – A Bíróság előtti eljárás

27. Az előzetes döntéshozatalra utaló határozat 2010. január 18-án érkezett a Bírósághoz. Az írásbeli szakaszban H. Koelzsch, a luxemburgi kormány, a görög kormány és a Bizottság terjesztett elő észrevételeket. A 2010. október 26-i tárgyaláson H. Koelzsch képviselője, a luxemburgi kormány és a Bizottság tett szóbeli észrevételeket és válaszolt a Bíróság kérdéseire.

V – A felek érvei

A – *A Bíróság hatásköre*

28. A Bíróság előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések megválaszolásával kapcsolatos hatáskörének kérdésére csak a Bizottság tért ki írásbeli észrevételeiben, és úgy vélte, hogy a Bíróság rendelkezik hatáskörrel, mivel a kérdést előterjesztő bíróság a Római Egyezmény értelmezéséről szóló első jegyzőkönyv 2. cikkének b) pontja értelmében vett fellebbviteli bíróságként jár el.

B – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés*

29. *H. Koelzsch* úgy véli, hogy a Római Egyezmény 6. cikkének(2) bekezdése értelmében a munkaszerződésre alkalmazandó jog a felek jogválasztása hiányában annak az országnak a joga, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi. Tekintettel arra a tényre, hogy annak az országnak/helynek a fogalma, ahol a „munkavállaló rendszerint a munkáját végzi", a Római Egyezményben és a Brüsszeli Egyezményben azonos, ezért H. Koelzsch

szerint ezt a fogalmat a Római Egyezményben ugyanúgy kell értelmezni, ahogy azt a Bíróság a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatában értelmezte. H. Koelzsch hangsúlyozza, hogy az ítélkezési gyakorlatból következően abban az esetben, ha a munkavállaló több szerződő államban végez munkát, a Brüsszeli Egyezmény nem értelmezhető úgy, hogy valamennyi olyan szerződő állam bíróságai joghatósággal rendelkeznek, ahol a munkavállaló munkát végez;[17] ellenkezőleg, annak a helynek a bírósága rendelkezik joghatósággal, ahol vagy ahonnan a munkavállaló a munkáltatója felé fennálló kötelezettségeinek lényegét teljesíti, vagy ahol a munkavállaló döntése szerint szakmai tevékenységének tényleges központja található. H. Koelzsch azon az álláspontón van, hogy nemzetközi fuvarozás esetében, ha a gépjárművezető ideje nagy részét abban a szerződő államban tölti, ahonnan szakmai tevékenységét szervezi, és ahová rendszeresen visszatér, akkor szakmai tevékenységének tényleges központja ebben a szerződő államban található. Úgy véli, hogy e szempontok alkalmazásával szakmai tevékenységének tényleges központja Németországban található.

30. *A luxemburgi kormány* álláspontja szerint a Római Egyezmény 6. cikkét úgy kell értelmezni, hogy a felek jogválasztása nem foszthatja meg a munkavállalót attól a védelemtől, amelyet az objektíven alkalmazandó jog kötelező rendelkezései biztosítanak számára. A Római Egyezmény értelmében ez a jog lehet annak az országnak a joga, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi (a 6. cikk (2) bekezdésének a) pontja), vagy azon telephely szerinti ország joga, ahol a munkavállalót alkalmazták (a 6. cikk (2) bekezdésének b) pontja). A luxemburgi kormány azt állítja, hogy H. Koelzsch rendszerint nem ugyanazon országban végezte a munkáját, ezért az alkalmazandó jogot a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontja alapján kell megállapítani. A jelen ügyben szóban forgó munkaszerződésre tehát a luxemburgi jogot kell alkalmazni.

31. *A görög kormány* hangsúlyozza egyrészt, hogy a Római Egyezményt a Róma I. rendelet rendelkezéseire tekintettel kell értelmezni, másrészt pedig azt, hogy a Római Egyezmény 6. cikkének értelmezésekor figyelembe kell venni a Brüsszeli Egyezménnyel kapcsolatos ítélkezési gyakorlatot is. Mindezek alapján hangsúlyozza, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontját úgy kell értelmezni, hogy abban az esetben, ha a munkavállaló több országban végzi a munkáját, de ezek egyikébe rendszeresen visszatér, akkor ezt az országot lehet úgy tekinteni, ahol vagy ahonnan a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi, feltéve, hogy egyúttal szakmai tevékenységének központja is ebben az országban található. A görög kormány szerint ezt az értékelést a nemzeti bíróságnak kell elvégeznie. A görög kormány jelzi egyebekben, hogy azokban az esetekben, ha nem

17 – H. Koelzsch e tekintetben a 8. lábjegyzetben hivatkozott Mulox-ügyben hozott ítélet 21–23. pontjára, a 8. lábjegyzetben hivatkozott Rutten-ügyben hozott ítélet 18. pontjára és a 8. lábjegyzetben hivatkozott Weber-ügyben hozott ítélet 42. pontjára hivatkozik.

állapítható meg az a hely, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi, és ha azon telephely szerinti ország, ahol a munkavállalót alkalmazták (a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének b) pontja) nincs kapcsolatban a munkaszerződéssel, a nemzeti bíróság alkalmazhatja a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének utolsó albekezdését, amelynek értelmében a szerződésre annak az államnak a jogát kell alkalmazni, amellyel az a legszorosabb kapcsolatban áll.

32. A *Bizottság* szerint a Római Egyezmény fogalmait – azok egységes értelmezését biztosítandó – önállóan, és a különböző szerződő államok jogában található fogalmaktól függetlenül kell értelmezni. A Bizottság úgy véli továbbá, hogy tekintettel az egyrészt a Római Egyezmény, másrészt a Brüsszeli Egyezmény és a 44/2001 rendelet közötti szoros kapcsolatra, és tekintettel ugyanazon fogalmaknak az ezekben az aktusokban történő gyakori használatára, a lehető leginkább biztosítani kell a koherenciát és az egységes értelmezést. Hangsúlyozza, hogy a Brüsszeli Egyezmény 5. cikke (1) bekezdésének elfogadására, amelyen a munkaszerződésekre vonatkozó különös joghatósági szabályok alapulnak, a Bíróság e cikk értelmezésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatának következményeként került sor, amelyben a Bíróság többek közt a Római Egyezmény 6. cikkében található, a munkavállalók védelmével kapcsolatos rendelkezésekből is merített.

33. A „hely, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi" fogalommal kapcsolatban a Bizottság hangsúlyozza, hogy a Bíróság a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdésével kapcsolatos Mulox-ügyben[18] és két későbbi ügyben (a Rutten-ügyben[19] és a Weber-ügyben[20]) hozott ítéletében úgy ítélte meg, hogy abban az esetben, ha a munkavállaló több szerződő állam területén végzi a munkáját, szerződéses kötelezettségeit ott teljesíti, ahol vagy ahonnan a munkáltatója felé fennálló kötelezettségeit alapvetően teljesíti. Úgy véli tehát, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontját úgy kell értelmezni, hogy abban az esetben, ha a munkavállaló több szerződő államban végzi a munkáját, e rendelkezés értelmében a rendszerinti munkavégzés helye az, ahol tevékenységeinek tényleges központját létrehozta. A Bizottság hangsúlyozza, hogy ennek a helynek a meghatározásához figyelembe kell venni mindenekelőtt azt a tényt, hogy a munkavállaló munkaidejének nagy részét abban

18 – A 8. lábjegyzetben hivatkozott Mulox-ügyben hozott ítélet.
19 – A 8. lábjegyzetben hivatkozott Rutten-ügyben hozott ítélet.
20 – A 8. lábjegyzetben hivatkozott Weber-ügyben hozott ítélet.

az államban tölti, ahol a szakmai tevékenységéhez szükséges járművek állomásoznak, ahonnan a gépjárművek vezetőinek váltását szervezik, és amelybe minden szakmai tevékenységéhez kapcsolódó külföldi utat követően visszatér.

származó nehézségek kiküszöbölése céljából fogadták el, valamint azért, hogy növeljék a jogbiztonságot és a szerzett jogok védelmét a magánjog területén.[24]

VI – A főtanácsnok jogi értékelése

A – *Bevezetés*

34. Bevezetésként jelzem, hogy a Római Egyezmény preambulumából kiderül, az egyezmény megkötésére azért került sor, hogy a nemzetközi magánjog területén a Brüsszeli Egyezmény elfogadásával megkezdett harmonizációs folyamat folytatódjék.[21] Ebből a preambulumból továbbá az is következik, hogy az Egyezmény célja egységes szabályok kialakítása a szerződéses kötelmi viszonyokra alkalmazandó joggal kapcsolatosan, bárhol kelljen is az ítéletet meghozni.[22] Amint az a Római Egyezményről szóló Giuliano–Lagarde-jelentésből[23] kiderül, ezt az egyezményt a különböző kollíziós szabályokból

35. A Bíróság ítélkezési gyakorlatában a jelen ügy veti fel elsőként a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése értelmezésének kérdését. A Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdése határozza meg a munkaszerződésekre alkalmazandó jogot abban az esetben, ha a felek nem élnek jogválasztással; ez a cikk alkalmazandó akkor is, ha – mint a jelen ügyben – a szerződő felek választása olyan, a munkavállalók jogainak védelmével kapcsolatos kötelező rendelkezések kizárásához vezet, amelyeket a felek jogválasztásának hiányában alkalmazni kellene (a 6. cikk (1) bekezdése). A Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdése keretében főszabályként annak az országnak a jogát kell alkalmazni, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi (a) pont), másodlagosan azonban annak az országnak a jogát, ahol a munkáltató telephelye van, ha a munkavállaló rendszerint nem ugyanazon tagállamban végzi a munkáját (b) pont). Kivételesen annak az országnak a joga is alkalmazható, amellyel a szerződés a legszorosabb kapcsolatban áll (a 6. cikk (2) bekezdésének utolsó albekezdése).

21 – Lásd a 6. lábjegyzetben hivatkozott ICF-ügyben hozott ítélet 22. pontját.

22 – Lásd továbbá Y. Bot főtanácsnok C-133/08. sz. ICF-ügyben 2009. október 6-án hozott ítéletre vonatkozó indítványának (EBHT 2009., I-9687. o.) 35. pontját.

23 – Mario Giuliano, a milánói egyetem professzora és Paul Lagarde, a Paris I egyetem professzora által írt, a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló egyezményre vonatkozó jelentés (HL C 282., 1980.10.31., 1. o.), a továbbiakban: a Római Egyezményről szóló Giuliano–Lagarde-jelentés.

24 – Lásd a 6. lábjegyzetben hivatkozott ICF-ügyben hozott ítélet 23. pontját.

36. Hangsúlyozni kell azt is, hogy – amint arra a Bizottság helytállóan mutat rá – a Római Egyezmény fogalmait önállóan kell értelmezni, a szerződő államok jogában alkalmazott értelmezésüktől függetlenül; ennek során a valamennyi szerződő államban történő egységes alkalmazás biztosítása érdekében az Egyezmény szerkezetéből és céljából kell kiindulni. Az önálló értelmezés elvét a Bíróság a Brüsszeli Egyezmény értelmezése[25], valamint a 44/2001 rendelet értelmezése[26] során számos alkalommal megerősítette, véleményem szerint azonban ez az elv érvényesül a Római Egyezmény tekintetében is.

B – *A Bíróság hatásköre*

37. A Bíróság előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés elbírálására vonatkozó hatáskörének elemzése keretében egyet kell érteni a Bizottsággal abban, hogy a Bíróság rendelkezik ilyen hatáskörrel. A 2004. augusztus 1-jén hatályba lépett, a Római Egyezmény értelmezéséről szóló első jegyzőkönyv 2. cikkének b) pontja értelmében a szerződő felek fellebbviteli bíróságként eljáró bíróságai a Római Egyezmény értelmezésével kapcsolatos ügyben előzetes döntéshozatal iránti kérelemmel fordulhatnak a Bírósághoz. Mivel a jelen ügyben a kérdést előterjesztő bíróság fellebbviteli bíróságként jár el, a Bíróságnak van hatásköre az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés elbírálására.

C – *Az állam felelősségének jogi alapjával kapcsolatos kérdés a jelen ügyben*

38. Jelezni kell, hogy az alapeljárás H. Koelzsch és a Luxemburgi Nagyhercegség között van folyamatban. Valamely magánszemély által egy állam ellen indított keresetről van tehát szó, amelynek keretében a magánszemély kártérítést követel a nemzeti bíróságok hibás működése miatt. Bár a kérdést előterjesztő bíróság ennek a felelősségnek a jogi alapjával kapcsolatban nem terjesztett elő előzetes döntéshozatal céljából kérdést, a probléma megértésével kapcsolatos esetleges hibák elkerülése érdekében szeretnék néhány rövid pontosítással szolgálni.

39. Az első fokon eljáró nemzeti bíróság a nemzeti bíróságoknak a Római Egyezmény rendelkezéseinek esetleges téves alkalmazása miatt fennálló felelőssége jogi alapjával kapcsolatban a Bíróság Köbler-ügyben hozott

25 – Lásd például a 150/77. sz. Bertrand-ügyben 1978. június 21-én hozott ítélet (EBHT 1978., 1431. o.) 14–16. pontját; a C-89/91. sz. Shearson Lehman Hutton ügyben 1993. január 19-én hozott ítélet (EBHT 1993., I-139. o.) 13. pontját; a C-269/95. sz. Benincasa-ügyben 1997. július 3-án hozott ítélet (EBHT 1997., I-3767. o.) 12. pontját; a C-96/00. sz. Gabriel-ügyben 2002. július 11-én hozott ítélet (EBHT 2002., I-6367. o.) 37. pontját és a C-27/02. sz. Engler-ügyben 2005. január 20-án hozott ítélet (EBHT 2005., I-481. o.) 33. pontját.

26 – Lásd például a C-103/05. sz. Reisch Montage ügyben 2006. július 13-án hozott ítélet (EBHT 2006., I-6827. o.) 29. pontját, a C-372/07. sz., Hassett és Doherty ügyben 2008. október 2-án hozott ítélet (EBHT 2008., I-7403. o.) 17. pontját és a C-167/08. sz., Draka NK Cavles és társai ügyben 2009. április 23-án hozott ítélet (EBHT 2009., I-3477. o.) 19. pontját.

ítéletére[27] hivatkozott, amelyben a Bíróság úgy határozott, hogy az az elv, mely szerint a tagállam köteles megtéríteni a magánszemélyeknek okozott olyan károkat, amelyek a közösségi jog (azóta az uniós jog) felróható megsértéséből erednek, bizonyos mértékben akkor is alkalmazandó, amikor a kérdéses jogsértés a végső fokon ítélkező bíróság határozatából ered, ha a megsértett jogszabály jogokat állapít meg a magánszemély részére, ha a jogsértés kellően súlyos, és ha közvetlen okozati összefüggés áll fenn a sérelem és a károsult személy által elszenvedett kár között.[28] A kérdést előterjesztő bíróság – az elsőfokú bírósággal ellentétben – mindazonáltal úgy ítéli meg, hogy a Bíróság Köbler-ügyben hozott ítélete a jelen ügyben nem alkalmazható.

40. Hangsúlyozni kell, hogy a jelen ügyben nem lehet a Köbler-ügyben hozott ítéletre hivatkozni, mégpedig két okból.

41. Először is, a Római Egyezmény nem az uniós jog része, hanem a szerződő államok által megkötött nemzetközi szerződés.[29] Következésképpen a Bíróság által a Köbler-ügyben hozott ítéletben kialakított elv véleményem szerint nem alkalmazható a jelen ügyben, mivel a Bíróság azt az uniós jog keretében állapította meg.

42. Másodszor, a Bíróságnak a Római Egyezmény rendelkezései értelmezésére vonatkozó hatásköre nem az EUMSZ 267. cikkben foglalt előzetes döntéshozatalra utalás rendszerén alapul; a szerződő felek ettől a rendszertől függetlenül, a Római Egyezményhez csatolt két külön jegyzőkönyvben állapodtak meg ilyen értelemben.[30] Az utóbbi kérdéssel kapcsolatban hangsúlyozni kell, hogy a Római Egyezmény értelmezéséről szóló első jegyzőkönyv keretében a nemzeti bíróságok számára csak lehetőség, hogy előzetes döntéshozatal céljából kérdést terjesszenek a Bíróság elé, erre azonban nem kötelesek. E jegyzőkönyv 2. cikke ugyanis úgy rendelkezik, hogy az ebben a cikkben hivatkozott bíróságok „kérhetik", hogy a Bíróság előzetes döntést hozzon az általuk előterjesztett kérdéssel kapcsolatban.[31] A Római Egyezmény keretében előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések rendszere tehát jelentős mértékben különbözik az uniós jog keretében, az EUMSZ 267. cikk alapján alkalmazandó rendszertől.

43. Véleményem szerint az uniós jog tehát nem követeli meg a Római Egyezmény

27 – A C-224/01. sz. Köbler-ügyben 2003. szeptember 30-án hozott ítélet (EBHT 2003., I-10239. o.).

28 – A 27. lábjegyzetben hivatkozott Köbler-ügyben hozott ítélet rendelkező részének 1. pontja.

29 – Lásd a jogirodalomban például Rigaux, F., „Quelques problèmes d'interprétation de la Convention de Rome", *L'européanisation du droit international privé*, a Trieri Európai Jogi Akadémia publikációs sorozata, 8. kötet, 1996., 33. o.

30 – Lásd a 9. lábjegyzetben hivatkozott, a Római Egyezmény értelmezéséről szóló első jegyzőkönyvet és a szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 19-én Rómában aláírásra megnyitott egyezmény értelmezése tekintetében az Európai Közösségek Bíróságának hatáskörrel történő felruházásáról szóló második jegyzőkönyvet (HL C 27., 1998.1.26., 52. o.; magyar nyelven HL C 169., 2005.7.8.).

31 – A jogirodalomban ezt hangsúlyozza például Plender, R., *The European Contracts Convention. The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts,* Sweet & Maxwell, London, 1991., 42. o., 2.25. pont.

szerződő államaitól, hogy megtérítsék az ezen egyezmény megsértésével valamely magánszemélynek okozott kárt. Természetesen az Egyezmény nem tiltja meg a szerződő államoknak, hogy nemzeti jogukban szabályozzák a bíróságok ilyen jellegű felelősségét, ahogy azt Luxemburg is tette az állam és az önkormányzatok polgári jogi felelősségéről szóló, 1988. szeptember 1-jei törvényben[32].

D – *Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdés elemzése*

44. A kérdést előterjesztő bíróság az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésével arra vár választ, hogy úgy kell-e értelmezni a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontját, hogy amennyiben a munkavállaló több országban végzi a munkáját, de rendszeresen visszatér ezek egyikébe, az utóbbi országot kell úgy tekinteni, hogy a munkavállaló rendszerint ott végzi munkáját.

45. Amint azt a Bizottság írásbeli észrevételeiben helytállóan hangsúlyozza,[33] ezt a kérdést úgy kell érteni, hogy a kérdést előterjesztő bíróság lényegében azt szeretné tudni, hogy a Római Egyezmény 6. cikke(2) bekezdése a) pontjának értelmezéséhez alapul lehet-e venni a Bíróságnak a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatát[34]. Ebben az ítélkezési gyakorlatban a Bíróság ugyanis nemcsak azt a helyet vette figyelembe, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi, hanem azt is, *ahonnan* a munkáját végzi. A kérdést előterjesztő bíróság következésképpen azt kívánja tudni, hogy a Római Egyezmény keretében is releváns-e a munkaszerződésre alkalmazandó jog megállapítása céljából az a körülmény, hogy a munkavállaló rendszeresen visszatér egy meghatározott országba. A jelen indítványban elvégzett elemzés keretében arra az álláspontra jutok, hogy ezt az ítélkezési gyakorlatot a kérdést előterjesztő bíróság által javasolt értelmezés részleges pontosítása mellett figyelembe lehet venni a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontja értelmezéséhez.

46. A Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjában található, „azon ország, ahol a munkavállaló a szerződés teljesítéseként rendszerint a munkáját végzi" fogalom értelmezését a jelen indítványban fokozatos elemzés útján fogom elvégezni. Legelőször röviden bemutatom a Római Egyezmény által a munkavállaló mint a gyengébb szerződő fél védelme érdekében létrehozott rendszert. Ezt követően ismertetem a Bíróságnak a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatát, és a különböző értelmezési módszerek alapján

32 – Hivatkozás a 16. lábjegyzetben.

33 – Lásd a Bizottság írásbeli észrevételeinek 27. pontját.

34 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Mulox-ügyben, Rutten-ügyben, Weber-ügyben és Pugliese-ügyben hozott ítéleteket.

amellett érvelek, hogy ez az ítélkezési gyakorlat alkalmazható a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjára. Végül azokkal a szempontokkal foglalkozom, amelyeket a kérdést előterjesztő bíróságnak figyelembe kell vennie, amikor meghatározza azt az országot, ahol vagy ahonnan a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi.

1. A Római Egyezmény és a munkavállaló mint a gyengébb szerződő fél védelme

47. A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jog megállapításával kapcsolatban a Római Egyezmény által lefektetett alapszabály a felek szabadsága a szerződéses kapcsolatra irányadó jog megválasztására nézve; ezt a szabályt a Római Egyezmény 3. cikke rögzíti.[35] A felek jogválasztása hiányában az alkalmazandó jogot az Egyezmény 4. cikke alapján kell meghatározni, amely alapelvként azon ország jogának alkalmazását rendeli el, amellyel a szerződés a legszorosabb kapcsolatban áll.

48. A Római Egyezmény 6. cikke, amely a munkaszerződésekre alkalmazandó jogról rendelkezik, az Egyezmény 3. és 4. cikkéhez képest *lex specialis*. Egyrészt a szerződő felek a munkaszerződésbeli megállapodásukkal nem zárhatják ki azon állam jogának a munkavállalók számára védelmet biztosító kötelező rendelkezéseit, amely jogválasztás hiányában alkalmazandó lenne (a Római Egyezmény 6. cikkének(1) bekezdése).[36] Másrészt az Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdése a felek jogválasztása hiányában alkalmazandó különös szabályokat állapít meg: ebben az esetben annak az országnak a jogát kell alkalmazni, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi, vagy – ha a rendszerinti munkavégzés helye szerinti ország nem állapítható meg – annak az országnak a jogát, ahol a munkavállalót alkalmazó telephely található. A Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdése mindazonáltal az utolsó albekezdésben egy különös kikötést is tartalmaz, amelynek értelmében e rendelkezések egyike sem alkalmazható, ha a szerződés egy másik országgal szorosabb

35 – Lásd Bot főtanácsnok 22. lábjegyzetben hivatkozott ICF-ügyre vonatkozó indítványának 36. pontját.

36 – A Római Egyezmény kötelező rendelkezéseivel kapcsolatos további információért lásd Wojewoda, M., „Mandatory rules in private international law: with special reference to the mandatory system under the Rome Convention on the law applicable to contractual obligations", *Maastricht journal of European and comparative law*, 2/2000. sz., 183. és azt követő oldalak. Ez a szerző a Római Egyezmény 6. cikkének (1) bekezdésében a kötelező rendelkezésekre történő hivatkozást illetően hangsúlyozza (201. o.), hogy az ilyen kötelező rendelkezések létezésének megállapítására irányuló eljárás meglehetősen bonyolult: a nemzeti bíróságnak először is meg kell állapítania, hogy melyik jogot kellene alkalmazni a munkaszerződésre, ha a felek nem éltek a jogválasztás lehetőségével, ezt követően azt kell megállapítania, hogy ez a jog tartalmaz-e a munkavállalók védelmével kapcsolatos kötelező rendelkezéseket, és végül alkalmaznia kell azokat a rendelkezéseket, amelyek a munkavállalóra nézve kedvezőbbek a felek által választott jog rendelkezéseinél. Lásd továbbá Fletcher, I. F., *Conflict of Laws and European Community Law: With Special Reference to the Community Conventions on private international law*, North-Holland, Amszterdam, 1982., 168. o.; Morse, R. C. G. J., „Consumer Contracts, Employment Contracts and the Rome Convention", *International and Comparative Law Quarterly*, 1/1992. sz., 14–16. o.; Salvadori, M. M., „La protezione del contraente debole (consumatori e lavoratori) nella Convenzione di Roma", Sacerdoti, G., Frigo, M. (szerk.), *La Convenzione di Roma sul diritto applicabile ai contratti internazionali*, Giuffrè Editore, Milánó, 1993., 62. és 63. o.

kapcsolatban áll – ebben az esetben ennek az államnak a jogát kell alkalmazni.[37]

49. Hangsúlyozni kell azt is, hogy a Bíróság ítélkezési gyakorlatában – pontosabban a Brüsszeli Egyezménnyel kapcsolatosan – rámutatott arra, hogy a munkaszerződéseket meg kell különböztetni a többi szerződéstől, különösen a szolgáltatás nyújtására irányuló szerződésektől, mivel olyan tartós kapcsolatot hoznak létre, amely a munkavállalót bizonyos mértékben a munkáltató szervezeti keretei közé vonja be; a munkavállaló ahhoz a helyhez kapcsolódik, ahol a tevékenységet folytatják.[38] Hangsúlyozni kell továbbá, hogy a Brüsszeli Egyezmény vonatkozó rendelkezéseinek értelmezésekor figyelembe kell venni a munkavállaló mint a gyengébb szerződő fél megfelelő védelmére vonatkozó kötelezettséget is.[39] Ezek a munkaszerződésekkel kapcsolatos általános megfontolások véleményem szerint szintén relevánsak a Római Egyezmény rendelkezéseinek értelmezése szempontjából.

50. A Római Egyezmény 6. cikkének célja tehát a munkavállaló védelme, aki szociálisan és gazdasági szempontból is a gyengébb szerződő fél.[40] Ezt a védelmet úgy biztosítja, hogy annak az országnak a jogát kell a szerződésre alkalmazni, amellyel a legszorosabb kapcsolatban áll. A jogirodalom hangsúlyozza, hogy egy adott állam szakmai és politikai környezete az ezen államban végzett tevékenységüknél fogva hatással van a munkavállalókra, és hogy ezért biztosítani kell számukra azt a védelmet, amelyet a jogalkotó ebben az államban erre a környezetre tekintettel kialakított.[41] Ebből a nézőpontból a Római Egyezmény egyértelműen a *favor laboratoris* elvét

37 – Bár a Róma I. rendelet 8. cikkének (4) bekezdése hasonló kikötést tartalmaz, sem a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdése, sem a 44/2001 rendelet 19. cikke nem tartalmaz ilyen kikötést. Lásd a jogirodalomban például Ofner, H., „Neuregelung des internationalen Vertragsrechts: Römisches Schuldvertragsübereinkommen", *Recht der Wirtschaft*, 1/1999. sz., 7. o., ahol a szerző hangsúlyozza, hogy e kikötés miatt a Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdését olyan vélelemnek kell tekinteni, amely megdönthető, ha a szerződés egy másik állammal szorosabb kapcsolatban áll.

38 – Lásd a 266/85. sz. Shenavai-ügyben 1987. január 15-én hozott ítélet (EBHT 1987., 239. o.) 16. pontját.

39 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Mulox-ügyben hozott ítélet 18. pontját; a Rutten-ügyben hozott ítélet 22. pontját, a Weber-ügyben hozott ítélet 40. pontját és a Pugliese ügyben hozott ítélet 18. pontját. Lásd továbbá a 44. lábjegyzetben hivatkozott Ivenel-ügyben hozott ítélet 14. pontját, amelyben a Bíróság a Római Egyezmény 6. cikkére hivatkozott annak érdekében, hogy a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésének értelmezési keretében megalapozza ezt a védelmi célt.

40 – Lásd a 23. lábjegyzetben hivatkozott Római Egyezményről szóló Giuliani–Lagarde-jelentést, a Római Egyezmény 6. cikkének magyarázatánál (1. pont). A jogirodalomban lásd például Rudisch, B. in Czernich, D., Heiss, H., *EVÜ. Das Europäische. Schuldvertragsübereinkommen*, Orac, Bécs, 1999., 155. o.; Plender, R., Wilderspin, M., *The European Contracts Convention. The Rome Convention on the Choice of Law for Contracts*, Sweet & Maxwell, London, 2001., 159. o., 8-01. pont; Clerici, R., „Quale favor per il lavoratore nel Regolamento Roma I?", Venturini, G., Bariatti, S., *Liber Fausto Pocar*, 2. kötet, Giuffrè Editore, Milánó, 2009., 216. és 217. o.; Knez, R., „Rimska konvencija o uporabi prava pri pogodbenih obligacijskih razmerjih in njen pomen za Republiko Slovenijo", *Pravnik*, 1-3/1994. sz., 52. és 53. o. A munkavállalónak mint a gyengébb szerződő félnek a Róma I. rendelet szerinti védelmével kapcsolaban lásd továbbá Lein, E., „The New Rome I / Rome II / Brussels I Synergy", *Yearbook of Private International Law*, 2008., 187. o.

41 – Plender, R., Wilderspin, M., *The European Private International Law of Obligations*, Thomson Reuters, London, 2009., 316. o., 11-043. pont.

követi. Logikus tehát, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontját megszorítóan kell értelmezni annak érdekében, hogy a lehető legjobban megvalósuljon a munkavállaló mint a gyengébb szerződő fél védelme.

2. A Bíróságnak a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlata

51. A Bíróság a Brüsszeli Egyezmény 5. cikke (1) bekezdésének értelmezésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatában már több alkalommal hozott határozatot olyan ügyben, ahol a munkavállaló egynél több szerződő államban végezte a munkáját. Ennek az ítélkezési gyakorlatnak a fejlődése, és ebből következően annak a helynek a meghatározására vonatkozó szempontoknak a fejlődése, ahol a munkavállaló a munkáját végzi, fokozatos volt, így a továbbiakban az e cikk értelmezésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatot ismertetem.[42]

52. A Brüsszeli Egyezmény 5. cikke(1) bekezdésének értelmezését illetően először is hangsúlyozni kell, hogy ennek a cikknek a munkaszerződéssel kapcsolatos értelmezése során a Bíróság eltért a szerződésekkel kapcsolatos általános joghatóság meghatározásával kapcsolatban a De Bloos ügyben és a Tessili-ügyben hozott ítéletekben kialakított korábbi ítélkezési gyakorlatától[43]. A Bíróság megkülönböztette a munkaszerződéseket a többi szerződéstől, és a munkavállalók fokozottabb védelme érdekében az Ivenel-ügyben hozott ítéletében úgy ítélte meg, hogy a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdése keretében a joghatóság meghatározásakor a szerződésre jellemző kötelezettséget,[44] tehát a munkavégzési kötelezettséget kell figyelembe venni.

42 – Ennek az ítélkezési gyakorlatnak a magyarázatához lásd a jogirodalomban például Pataut, É., „L'office du juge communautaire dans le contentieux international du travail", *„Procès du travail, travail du procès"*, L.G.D.J., Párizs, 2008., 326. és azt követő oldalak; Gaudemet-Tallon, H.„Compétence et exécution des jugements en Europe: Règlement 44/2001, Conventions de Bruxelles (1968) et de Lugano (1988 et 2007)", *Librairie générale de droit et de jurisprudence*, Párizs, 2010., 305. és azt követő oldalak.

43 – A Bíróság két ítéletben, tudniillik a 14/76. sz. De Bloos-ügyben 1976. október 6-án hozott ítéletben (EBHT 1976., 1497. o.) és a 12/76. sz. Tessili-ügyben 1976. október 6-án hozott ítéletben (EBHT 1976., 1473. o.) alakította ki a szerződéses jogviszonyokra vonatkozó általános joghatósági szabályokat. A De Bloos_ügyben hozott ítéletében (13. pont) a Bíróság kimondta, hogy a „kötelezettség" fogalma ebben a cikkben a felperes keresetének tárgyául szolgáló szerződéses kötelezettség, tehát az a vitatott kötelezettség, amely a szerződéses felek között folyamatban levő ügy tárgya, míg a Tessili-ügyben hozott ítéletében (13. pont) úgy ítélte meg, hogy a vitatott szerződéses kötelezettség teljesítésének helyét a szerződéses kapcsolatra a jogvitát elbíráló bíróság kollíziós szabályai alapján alkalmazandó jognak megfelelően kell megállapítani.

44 – Lásd az Ivenel-ügyben 1982. május 26-án hozott ítélet (EBHT 1982., 1891. o.) rendelkező részét és 20. pontját.

53. A Bíróság első alkalommal 1993-ban, a Mulox-ügyben hozott ítéletében[45] bírált el olyan ügyet, amelyben a munkavállaló több szerződő államban végzett munkát. Ebben az ügyben a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a Brüsszeli egyezmény 5. cikkének(1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az olyan munkaszerződés esetében, amely alapján a munkavállaló egynél több szerződő államban végez munkát, a jellemző szerződéses kötelezettség teljesítésének helye az a hely, ahol vagy ahonnan a munkavállaló a munkáltatója felé fennálló kötelezettségeit alapvetően teljesíti.[46]

54. A Rutten-ügyben 1997-ben hozott ítéletben a Bíróság úgy ítélte meg, hogy a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdése arra a helyre vonatkozik, ahol a munkavállaló szakmai tevékenységének központja található.[47] Érvelésében a Bíróság hangsúlyozta azt is, hogy arról a helyről van szó, ahol vagy ahonnan a munkavállaló a munkáltató felé fennálló kötelezettségeinek lényegét ténylegesen teljesíti.[48]

55. A Weber-ügyben 2002-ben hozott ítéletben a Bíróság mindazonáltal úgy ítélte meg, hogy a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdését úgy kell értelmezni, hogy az a hely, ahol a munkavállaló e cikk értelmében rendszerint a munkáját végzi, az, ahol vagy ahonnan az ügy minden körülményére tekintettel a munkavállaló a munkáltató felé fennálló kötelezettségeinek lényegét ténylegesen teljesíti.[49] Hangsúlyozta továbbá, hogy abban az esetben, ha a munkavállaló több szerződő államban végzi a tevékenységét, főszabály szerint a munkaviszony teljes időtartamát kell figyelembe venni annak a helynek a meghatározásához, ahol a munkavállaló e rendelkezés értelmében rendszerint a munkáját végzi, és hogy más szempontok hiányában az a hely az, ahol a munkavállaló munkaidejének nagyobb részét töltötte.[50]

56. Hivatkozni kell még a Pugliese-ügyre is, amely szintén a Brüsszeli Egyezmény

45 – A 8. lábjegyzetben hivatkozott Mulox-ügyben hozott ítélet. Megjegyzem, hogy bár a Bíróság már 1989-ben, a 32/88. sz. Six Constructions ügyben 1989. február 15-én hozott ítéletében (EBHT 1989., 341. o.) határozatot hozott olyan ügyben, amikor a munkavállaló több államban végzett munkát, ebben az esetben azonban nem a Brüsszeli Egyezmény részes államairól volt szó (az ítélet 4. pontja). A Bíróság tehát úgy ítélte meg, hogy a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdése nem alkalmazható, hanem ellenkezőleg, a joghatóságot az egyezmény 2. cikkében foglalt általános szabály alapján, tehát az alperes állandó lakóhelye alapján kell megállapítani (az ítélet rendelkező részének 2. pontja).

46 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Mulox-ügyben hozott ítélet rendelkező részét. Lásd továbbá az ítélet 24. és 26. pontját. Az ebben az ügyben az eljárás nyelveként szolgáló francia nyelven ez a szempont a következő: „lieu […] où ou à partir duquel le travailleur s'acquitte principalement de ses obligations à l'égard de son employeur".

47 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Rutten-ügyben hozott ítélet rendelkező részét. Lásd továbbá az ítélet 23., 26. és 27. pontját.

48 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Rutten-ügyben hozott ítélet 23. pontját. Az eljárás nyelvén (hollandul) a Rutten-ügyben hozott ítéletben meghatározott szempontok megfogalmazása a következő: „de plaats waar de werknemer het werkelijke centrum van zijn beroepswerkzaamheden heeft gevestigd en waar of van waaruit hij in feite het belangrijkste deel van zijn verplichtingen jegens zijn werkgever vervult".

49 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Weber-ügyben hozott ítélet rendelkező részének 2. pontját és 58. pontját. Az eljárás nyelvén (hollandul) a szempont a következő: „de plaats is waar of van waaruit hij, rekening houdend met alle omstandigheden van het concrete geval, feitelijk het belangrijkste deel van zijn verplichtingen jegens zijn werkgever vervult".

50 – Ugyanott.

5. cikke(1) bekezdésének értelmezésére vonatkozott, azonban a Mulox-ügytől, a Rutten-ügytől és a Weber-ügytől annyiban különbözött, hogy a munkavállaló a munkáját egyetlen szerződő államban végezte, ahol engedélyezték egy másik munkáltatóhoz való áthelyezését, mivel az első munkáltatóval kötött munkaszerződésben nem ezt a helyet határozták meg.[51] A munkavállaló és az első munkáltató közötti jogvitában a Bíróság úgy ítélte meg, hogy az a hely, ahol a munkavállaló a második munkáltató felé fennálló szerződéses kötelezettségeit teljesítette, lehet az a hely, ahol rendszerint a munkáját végzi, ha az első munkáltatónak a második munkaszerződés megkötésének pillanatában érdeke fűződött ahhoz, hogy a munkavállaló a második munkáltató számára az ez utóbbi által meghatározott helyen nyújtsa szolgáltatásait.[52]

57. Bár ebben az ítélkezési gyakorlatban a Bíróság részben eltérő terminológiát és szempontokat alkalmazott annak a helynek a meghatározása során, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdése értelmében, véleményem szerint azonban megállapítható, hogy a döntő szempont az a hely, ahol vagy ahonnan a munkavállaló a munkáltatója felé fennálló kötelezettségeinek lényegét teljesíti, és hogy ezt a helyet minden egyes egyedi ügy körülményeire figyelemmel kell meghatározni.

3. A Brüsszeli Egyezményre vonatkozó ítélkezési gyakorlat alkalmazhatósága a Római Egyezmény értelmezésére

58. A jelen ügy azt a kérdést veti fel, hogy lehetséges-e a Bíróság által a Mulox-, a Rutten-, a Weber- és Pugliese-ügyben a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdése kapcsán kialakított értelmezést analógia útján a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése a) pontjának értelmezésére alkalmazni. Véleményem szerint erre a kérdésre igenlő választ kell adni, összhangban a jogirodalommal, amely szintén ennek az ítélkezési gyakorlatnak az alkalmazását támogatja.[53] Az alábbiakban többféle

51 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Pugliese-ügyben hozott ítélet 20. pontját.

52 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Pugliese-ügyben hozott ítélet rendelkező részének 1. pontját és 26. pontját. Az eljárás nyelvén (németül) a következő szempontról van szó: „der Ort, an dem der Arbeitnehmer seine Verpflichtungen gegenüber einem zweiten Arbeitgeber erfüllt, als der Ort angesehen werden kann, an dem er gewöhnlich seine Arbeit verrichtet, wenn der erste Arbeitgeber […] zum Zeitpunkt des Abschlusses des zweiten Vertrages selbst ein Interesse an der Erfüllung der vom Arbeitnehmer für den zweiten Arbeitgeber an einem von diesem bestimmten Ort zu erbringenden Leistung hatte”.

53 – Lásd például Wurmnest, W., in: Basedow, J., Hopt, K. J., Zimmermann, R., *Handwörterbuch des Europäischen Privatrechts,* I. kötet, Mohr Siebeck, Tübingen, 2009., 93. o. Junker, A.., „Gewöhnlicher Arbeitsort und vorübergehende Entsendung im internationalen Privatrecht”, in: Lorenz, S., *Festschrift für Andreas Heldrich zum 70. Geburtstag*, Beck, München, 2005., 722. o., ahol a szerző hangsúlyozza, hogy a Római Egyezményt a Brüsszeli Egyezményhez képest kiegészítő aktusként fogadták el, és hogy a Bíróságnak a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlata érvényes a munkaszerződésekkel kapcsolatos kollíziós szabályokra is. Lásd még például Deinert, O., „Neues internationales Arbeitsvertragsrecht”, *Recht der Arbeit,* 3/2009. sz., 145. o.

értelmezési módszer, a nyelvtani, a történeti, a rendszertani és a teleologikus értelmezés alkalmazásával fogom elemezni ennek az ítélkezési gyakorlatnak a Római Egyezményre való alkalmazása lehetőségét. Végül rámutatok a Brüsszeli és a Római Egyezmény párhuzamos értelmezésének korlátaira is.

a) Nyelvtani értelmezés

59. A Római Egyezmény 6. cikke(2) bekezdésének a) pontja úgy rendelkezik, hogy a felek jogválasztásának hiányában a munkaszerződésre azon ország joga irányadó, „*ahol* a munkavállaló […] rendszerint a munkáját végzi”[54].

60. Természetesen igaz, hogy egyedül ennek a rendelkezésnek a figyelembevételével, amely csak az „ahol” kifejezést használja, nem következtethetünk arra, hogy annak az országnak a joga is releváns lehet, „ahonnan” a munkavállaló a munkáját végzi. Mindazonáltal úgy vélem, hogy három érvet lehet felhozni a mellett az értelmezés mellett, amelynek alapján figyelembe vehető az az ország is, „ahonnan” a munkavállaló a munkáját végzi.

61. Az első érv a Brüsszeli és a Római Egyezményben az értelmezés tárgyául szolgáló fogalmak azonossága. Ennek megfelelően mind a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdésében, mind pedig a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjában arról a helyről vagy országról van szó, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi, azonban e fogalom meghatározása nélkül.[55] A Bíróság tehát a Brüsszeli Egyezmény tekintetében – függetlenül a megszövegezéstől, amely arról a helyről szól, *ahol* a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi – engedélyezte annak a helynek a figyelembevételét is, *ahonnan* a munkavállaló a munkáját végzi.

62. Másodszor figyelembe kell venni azt a tényt, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése a) pontjának szövege és az a tény, hogy ez a cikk annak az országnak a jogára utal, „ahol” a munkavállaló a munkát végzi, nem mondanak ellent annak az értelmezésnek, amely szerint az abban az

54 – Kiemelés tőlem. A Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdése a) pontjának angol nyelvi változata: „law of the country in which the employee habitually carries out his work”, német nyelvi változata: „Recht des Staates, in dem der Arbeitnehmer […] gewöhnlich seine Arbeit verrichte”, spanyol nyelvi változata: „país en que el trabajador […] realice habitualmente su trabajo”, olasz nyelvi változata: „paese in cui il lavoratore […] compie abitualmente il suo lavoro”.

55 – Hangsúlyozni kell, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontja és a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdése közötti szövegezésbeli különbség az, hogy a Római Egyezmény a rendszerinti munkavégzés szerinti „országról” beszél, a Brüsszeli Egyezmény pedig „helyről”, véleményem szerint azonban ez a különbség nem eredményezheti azt, hogy a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatot a Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdése a) pontjával kapcsolatban ne lehessen alkalmazni. A jogirodalomban ezzel a különbséggel kapcsolatban lásd például Junker, *i. m.* (53. lábjegyzet), 724. o.

országban végzett munka, „ahonnan" a munkavállaló a munkáját végzi, szintén releváns. A munkavállaló rendszerinti munkavégzésének helye ugyanis lehet éppen *abban* az országban, *ahonnan* ezt a munkát végzi. Ebből a nézőpontból a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése a) pontjának értelmezése véleményem szerint nyitott.

63. Harmadszor fontos hangsúlyozni, hogy az a puszta tény, hogy a munkavállaló a munkáját egy meghatározott szerződő állam*ból* végzi, nem elegendő ahhoz, hogy az ügyre ennek az államnak a jogát kelljen alkalmazni. A Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdésére vonatkozó ítélkezési gyakorlat analógia útján történő alkalmazásával megállapítható, hogy a Bíróság ebben az ítélkezési gyakorlatban azt követelte meg, hogy a munkavállaló ténylegesen egy meghatározott szerződő államban vagy egy meghatározott szerződő államból teljesítse a munkáltatója felé fennálló kötelezettségeinek *lényegét*.[56] Az alapvető jelentőségű, releváns szempont ezen ítélkezési gyakorlat keretében tehát az a hely, ahol a munkavállaló szakmai tevékenysége végzésének tényleges központja található. Ha például egy munkavállaló csupán rendszeresen visszatér egy meghatározott szerződő államba, de kötelezettségeinek lényegét egy másik államban teljesíti, véleményem szerint az első állam nem lehet az az ország, ahol vagy ahonnan a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi.

64. A Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése a) pontjának nyelvtani értelmezése tehát véleményem szerint nem zárja ki azt, hogy egy munkaszerződésre alkalmazandó jog megállapítása során figyelembe vegyük annak az országnak a jogát, ahol vagy ahonnan a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi.

b) Történeti értelmezés

65. A történeti értelmezés keretében elsősorban a Római Egyezményről szóló Giuliani–Lagarde-jelentést[57] kell megvizsgálni, mégpedig a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) és b) pontja közötti kapcsolatot érintő részében. Ez a jelentés rámutat arra, hogy e cikk a) pontját akkor kell alkalmazni, ha a munkavállaló rendszerint egy meghatározott országban végzi a munkáját, még akkor is, ha azt átmenetileg egy másik országban teszi ezt, míg a b) pontot akkor kell alkalmazni, ha a munkavállaló a munkáját rendszerint nem ugyanabban az országban végzi.[58]

66. Véleményem szerint e jelentés alapján nem lehet arra a következtetésre jutni, hogy

56 – Lásd a jelen indítvány 53–57. pontját.

57 – A 23. lábjegyzetben hivatkozott, a Római Egyezményről szóló Giuliano–Lagarde-jelentés.

58 – A 23. lábjegyzetben hivatkozott, a Római Egyezményről szóló Giuliano–Lagarde-jelentés; a Római Egyezmény 6. cikkének magyarázata (3. pont).

a Római Egyezmény 6. cikke(2) bekezdésének a) pontját úgy kell értelmezni, hogy az lehetőséget ad arra is, hogy a munkavállaló a munkáját rendszerint egy másik meghatározott szerződő állam*ból* is végezhesse, véleményem szerint ugyanakkor a jelentés nem is zárja ki ezt az értelmezést. Ez a jelentés ugyanis nem kötelező erejű; éppen ellenkezőleg, jellege szerint akadémikus és elemző, mivel egy szakértői csoport készítette, tehát nem az egyezményt aláíró államok határozott jogalkotói szándékát tükrözi.[59]

67. Meg kell jegyezni, hogy a San Sebastian-i Egyezményről szóló Cruz–Real–Jenard-jelentésből[60], amelyet a Brüsszeli Egyezménynek a San Sebastian-i Egyezménnyel módosított változatával[61] kapcsolatban készítettek, nem következik, hogy a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdését úgy lehetne értelmezni, hogy az a hely, ahonnan a munkavállaló a munkáját végzi, szintén releváns lehet a munkaszerződésekkel kapcsolatos joghatóság meghatározásával összefüggésben.[62] Ez mindazonáltal nem akadályozta a Bíróságot abban, hogy a Mulox-ügyben hozott ítéletében – csupán néhány évvel a fent említett jelentést követően – elismerje annak a lehetőségét, hogy az a hely, ahonnan a munkavállaló a munkáját végzi, szintén releváns lehet.[63]

68. Következésképpen a Bíróság ítélkezési gyakorlata a Mulox- és a Rutten-ügyben hozott ítéletekben, valamint más, a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésével kapcsolatos ügyekben azt mutatja, hogy a Bíróság ennek a cikknek az értelmezésével kapcsolatban eltérő álláspontot alakított ki, mint a szakértők a hivatkozott jelentésekben. Véleményem szerint a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontja tekintetében ugyanígy lehetséges ilyen eredmény.

69. A történeti értelmezés alapján tehát nem lehet arra a következetésre jutni, hogy a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésére vonatkozó ítélkezési gyakorlatot alkalmazni lehet a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése a) pontjának értelmezésére is, ugyanakkor a történeti értelmezés

59 – Ezenkívül jelezni kell, hogy egy rendelkezésnek kizárólag a történeti módszerrel alátámasztott értelmezése nem élvezhet elsőbbséget a többi módszeren alapuló értelmezéssel szemben. Az uniós joggal való analógiával kapcsolatban lásd Pechstein, M., Drechsler, C., „Die Auslegung und Fortbildung des Primärrechts", in: Riesenhuber, K., *Europäische Methodenlehre: Handbuch für Ausbildung und Praxis*, de Gruyter Recht, Berlin, 2006., 172. és 173. o. Állítólagos kisebb jelentősége ellenére a Bíróság ítélkezési gyakorlatában nem zárta ki a történeti értelmezést, így például a C-162/09. sz. Lassal-ügyben 2010. október 7-én hozott ítéletének (EBHT 2010., I-9217. o.) 55. pontjában alkalmazta ezt az értelmezési módszert.

60 – Az Almeida Cruz, Desantes Real és P. Jenard által készített San Sebastian-i Egyezményről szóló jelentés (HL C 189., 1990.7.28., 35. o., a továbbiakban a San Sebastian-i Egyezményről szóló Cruz–Real–Jenard-jelentés).

61 – Hivatkozás a 11. lábjegyzetben.

62 – A P. Jenard által a Brüsszeli Egyezményről készített jelentésben (HL C 59., 1979.3.5., 18. o., a továbbiakban: a Brüsszeli Egyezményről szóló Jenard-jelentés) – vagyis az erről az Egyezményről szóló első jelentésben – természetesen még kevésbé volt előre látható ez az értelmezési lehetőség az Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésével kapcsolatban, mivel ebben az időszakban a Brüsszeli Egyezmény egyáltalán nem tartalmazott semmilyen különös rendelkezést a munkaszerződésekkel kapcsolatos joghatóság meghatározására vonatkozóan.

63 – A 8. lábjegyzetben hivatkozott Mulox-ügyben hozott ítélet 26. pontja.

véleményem szerint nem is zárja ki ennek az ítélkezési gyakorlatnak az alkalmazását.

c) Rendszertani értelmezés

70. A rendszertani értelmezés a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése a) pontjának és a Brüsszeli Egyezmény 5. cikke (1) bekezdésének párhuzamos értelmezése mellett szól. Ennek az értelmezésnek két vonatkozása van. Egyrészt figyelembe kell venni azt a tényt, hogy a Római Egyezmény 6. cikkének megszövegezése hatással volt a Brüsszeli Egyezmény 5. cikke (1) bekezdésének értelmezésére, másrészt figyelembe kell venni a később elfogadott Róma I. rendelet 8. cikke (2) bekezdésének szövegét is.

71. Elfogadásakor csakúgy, mint az 1978-ban[64] és az 1982-ben[65] történt módosításokat követően a Brüsszeli Egyezmény – a Római Egyezménnyel szemben – még nem tartalmazott a munkaszerződésekkel kapcsolatos joghatóságra vonatkozó különös rendelkezést, hanem ellenkezőleg, csak arról rendelkezett, hogy a szerződéses kapcsolatokkal összefüggő ügyekben a szerződéses kötelezettségek teljesítése szerinti helyen lehet keresetet benyújtani.

72. Ebben az időszakban hozott ítéletet a Bíróság az Ivenel-ügyben[66], ahol abban a kérdésben kellett döntést hoznia, hogy munkaszerződés esetében milyen kötelezettséget kell figyelembe venni a Brüsszeli Egyezmény 5. cikke(1) bekezdésének alkalmazásakor. A Bíróság ebben az ügyben a Brüsszeli Egyezmény 5. cikke(1) bekezdésének értelmezése során a Római Egyezmény 6. cikkére hivatkozott. Hangsúlyozta, hogy a Római Egyezmény e cikke értelmében a munkaszerződésekre annak az országnak a jogát kell alkalmazni, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi, kivéve, ha a körülmények összességéből kitűnik, hogy a szerződés egy másik országgal szorosabb kapcsolatban áll.[67] E tekintetben úgy ítélte meg, hogy a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdése értelmében a szerződésre jellemző kötelezettséget kell figyelembe venni,[68] és ily módon a munkaszerződések tekintetében eltért a szerződésekből fakadó jogvitákra irányadó joghatósággal kapcsolatos korábbi ítélkezési gyakorlattól.[69]

73. Ennek az ítélkezési gyakorlatnak, és közvetve természetesen a Római Egyezmény 6. cikke megszövegezésének eredményeképpen később, 1989-ben a San Sebastian-i

64 – A 10. lábjegyzetben hivatkozott, a Dán Királyságnak, Írországnak, valamint Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királyságának a joghatóságról és a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok végrehajtásáról szóló egyezményhez történő csatlakozásáról szóló, 1978. október 9-i egyezmény.

65 – A 10. lábjegyzetben hivatkozott, a Görög Köztársaságnak a joghatóságról és a polgári és kereskedelmi ügyekben hozott határozatok végrehajtásáról szóló egyezményhez történő csatlakozásáról szóló, 1982. október 25-i egyezmény.

66 – Lásd a 44. lábjegyzetben hivatkozott Ivenel-ügyben hozott ítéletet.

67 – Lásd a 44. lábjegyzetben hivatkozott Ivenel-ügyben hozott ítélet 13. pontját.

68 – Lásd a 44. lábjegyzetben hivatkozott Ivenel-ügyben hozott ítélet 20. pontját.

69 – Lásd a jelen indítvány 52. pontját.

Egyezmény[70] akként módosította a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdését, hogy a munkaszerződések tekintetében különös joghatóságot állapított meg. Így már maga a Brüsszeli Egyezmény is tartalmazott a munkaszerződésekkel kapcsolatos joghatóságra vonatkozó különös szabályokat.[71]

74. A rendszertani értelmezés keretében egy további okot is meg kell jelölni, amely a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatnak a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjára történő alkalmazása mellett szól, tudniillik azt a tényt, hogy a közösségi jogalkotó figyelembe vette ezt az ítélkezési gyakorlatot a Római Egyezményt követő Róma I. rendelet elfogadása során. A Róma I. rendelet 8. cikkének (2) bekezdése értelmében, ha az egyéni munkaszerződésre alkalmazandó jogot a felek nem választották meg, a szerződésre azon ország joga az irányadó, *ahol* vagy *ahonnan* a munkavállaló a szerződés teljesítéseként rendszerint a munkáját végzi.[72]

75. Ez a jogszabály-módosítás véleményem szerint két szempontból is jelentős.

76. Egyrészt jelentős azért, mert világosan mutatja, hogy a jogalkotó e nemzetközi magánjogi aktus hivatkozott rendelkezésének ugyanazt a jelentést kívánta adni, mint amellyel – a Bíróság ítélkezési gyakorlata alapján – a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdésében[73] szereplő „azon hely, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi" fogalom bír. Kétségtelen, hogy a Róma I. rendelet 8. cikke (2) bekezdésének

70 – Hivatkozás a 11. lábjegyzetben.

71 – Ezzel a fejlődéssel kapcsolatban a jogirodalomban lásd például Junker, *i. m.,* (53. lábjegyzet) 722. és 723. o.; Sinay-Cytermann, A., „La protection de la partie faible en droit international privé: les exemples du salarié et du consommateur", *Le droit international privé: mélanges en l'honneur de Paul Lagarde*, Dalloz, Párizs, 2005., 739. és 740. o. Lásd továbbá a 60. lábjegyzetben hivatkozott, a San Sebastiáni Egyezményről szóló Cruz–Real–Jenard-jelentés 23. pontját; Gaudemet-Tallon, *i. m.,* (42. lábjegyzet) 302. és azt követő oldalak.

72 – A jogirodalomban lásd például Mankowski, P., in: Ferrari, F., Leible, S., *Rome I Regulation. The Law Applicable to Contractual Obligations in Europe*, Sellier, München, 2009., 177. o., ahol a szerző hangsúlyozza, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése a) pontjának legfontosabb módosításáról van szó.

73 – Lásd a szerződéses kötelezettségek alkalmazásáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletről szóló (Róma I.) javaslat (COM (2005) 650 végleges) 6. cikkhez fűzött magyarázatát. Ezt a jogirodalomban hangsúlyozza például Wurmnest, *i. m.* (53. lábjegyzet), 94. o.; Plender és Wilderspin, *i. m.*, (41. lábjegyzet), 315. o., 11-041. pont; Gaudemet-Tallon, H., „Le principe de proximité dans le Règlement Rome I", *Revue hellénique de droit international*, 2008., 195. o.; V. Marquette, Le Règlement „Rome I"sur la loi applicable aux contrats internationaux, *Revue de droit commercial belge*, 6/2009. sz., 532. o., 91. lábjegyzet; Kenfack, H.„Le règlement (CE) no. 593/2008 du 17 juin 2008 sur la loi applicable aux obligations contractuelles (»Rome I«), navire stable aux instruments efficaces de navigation?", *Journal du droit international*, 1/2009. sz., 65. o.

megfogalmazása nagyon különbözik a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése a) pontjának, valamint a Brüsszeli Egyezmény 5. cikke (1) bekezdésének megfogalmazásától is, azonban csupán egyértelműbb megfogalmazásról, mi több, a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésére vonatkozóan kialakult ítélkezési gyakorlat kodifikálásáról van szó.[74]

77. Ez a jogszabály-módosítás másrészt azért jelentős, mivel azt bizonyítja, hogy a jogalkotó szándéka az volt, hogy a Róma I. rendelet 8. cikke(2) bekezdésének a) pontját tágan értelmezzék, és hogy – amennyiben lehetséges – a munkaszerződésre alkalmazandó jogot e cikk alapján állapítsák meg.[75] Ennek a cikknek a b) pontját a közösségi jogalkotó szerint ritkábban alkalmazzák.[76] Következésképpen mindenképpen figyelembe kell venni a munkavállaló tevékenységének központját, még akkor is, ha erről a helyről csupán szervezi a tevékenységét.[77]

78. A kollíziós szabályok Róma I. rendeletben történő kodifikálásának célja a Római Egyezmény felváltása volt,[78] és egyúttal az, hogy alapvetően biztosítva legyen az ezzel az egyezménnyel való folytonosság.[79] Célszerű tehát a Római Egyezmény rendelkezéseit olyan módon értelmezni, hogy az biztosítsa ezt a folytonosságot, és hogy lehetővé tegye, hogy a Róma I. rendelet alkalmazásának megkezdése ne járjon az értelmezés jelentős változtatásával.

79. Következésképpen véleményem szerint a rendszertani értelmezés a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatnak a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjára történő alkalmazása mellett szól.

74 – A jogirodalomban lásd Magnus, U., „Die Rom I-Verordnung", *Praxis des internationalen Privat- und Verfahrensrechts (IPRax)*, 1/2010. sz., 40. és 41. o.; Mauer, R., „Die Kündigung komplexer grenzüberschreitender Arbeitsverhältnisse nach der EG-Verordnung ROM I", *Recht der internationalen Wirtschaft*, 2/2007. sz., 93. o.; Boskovic, O., „La protection de la partie faible dans le règlement Rome I", *Recueil Dalloz*, 31/2008. sz., 2175. és azt követő oldalak; Corneloup, S., „La loi applicable aux obligations contractuelles: transformation de la Convention de Rome en règlement communautaire »Rome I«", *La semaine juridique. Édition générale*, 44/2008. sz., 26. o., 34. lábjegyzet; Zilinsky, M., „Rome I en arbeidsovereenkomst", *Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie*, 6824/2009. sz., 1034. o.

75 – Lásd ebben az értelemben például Boskovic, *i. m.* (74. lábjegyzet), 2175. és azt követő oldalak; Hansen, L. L., „Applicable employment law after Rome I: the draft Rome I Regulation and its importance for employment contracts", *European business law review*, 4/2008. sz., 768. o.

76 – Lásd a szerződéses kötelezettségek alkalmazásáról szóló európai parlamenti és tanácsi rendeletről (Róma I.) szóló javaslat (COM (2005) 650 végleges) 6. cikkhez fűzött magyarázatát. Lásd ebben az értelemben Magnus, *i. m.* (74. lábjegyzet) 41. o.

77 – Lásd Mankowski (2009), *i. m.* (72. lábjegyzet), 177. o., ahol a szerző ezt a szabályt „base rule"-nak nevezi, mivel figyelembe veszi a bázist vagy központot, ahonnan a munkavállaló a tevékenységét végzi.

78 – A Róma I. rendelet 24. cikkének (1) bekezdése értelmében ez a rendelet a Római Egyezmény helyébe lép a tagállamokban, kivéve azon tagállamok területét, amelyek az Egyezmény területi hatálya alá tartoznak, és amelyekre e rendelet nem vonatkozik.

79 – A Róma I. rendelet 24. cikkének (2) bekezdése ugyanis úgy rendelkezik, hogy amennyiben ez a rendelet a Római Egyezmény rendelkezéseinek helyébe lép, az Egyezményre történő bármely hivatkozást az e rendeletre történő hivatkozásként kell értelmezni. Lásd a 4. lábjegyzetben hivatkozott irodalmat is.

d) Teleologikus értelmezés

80. Teleologikus szempontból a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatnak a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjára történő alkalmazása mellett szóló indok a *forum* és a *ius* közötti összhang megteremtése, vagyis az, hogy az ügy elbírálására joghatósággal rendelkező bíróság saját államának jogát alkalmazhassa.[80] Ideális körülmények között a joghatóságra vonatkozó szabály annak az államnak a bíróságát jelöli ki joghatósággal rendelkezőként, amelynek a jogát a nemzetközi magánjog szabályai alapján alkalmazni kell. Így ez a bíróság azt a jogot alkalmazza, amelyet a legjobban ismer, csökkentve így a (külföldi) jog téves alkalmazásának lehetőségét, és elkerülve egyúttal a külföldi jog megállapítását, amely időigényes és anyagilag is megterhelő.

81. A Római Egyezmény 6. cikkének (2) bekezdésében és a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésében foglalt azon ország és hely, ahol a munkavállaló „rendszerint a munkáját végzi" fogalom egységes értelmezése tehát hozzájárulhat a *forum* és a *ius* közötti összhanghoz, mivel ezen egységes értelmezés alapján az általános szabály szerint azon hely szerinti bíróság rendelkezik joghatósággal a munkaszerződésekből eredő jogvitákra, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi, és ez a bíróság egyúttal a saját jogát alkalmazza (*lex loci laboris*[81]). Következésképpen úgy vélem, hogy a Brüsszeli Egyezmény és a Római Egyezmény e fogalmait egységesen kell értelmezni.

e) A párhuzamos értelmezés korlátai

82. Mindazonáltal általános jelleggel hangsúlyozni kívánom, hogy bizonyos óvatosságot kell tanúsítani a kollíziós szabályok és a nemzetközi joghatóság meghatározására szolgáló szabályok azonos vagy hasonló fogalmainak párhuzamos értelmezésekor, mivel a két szabálycsoport különböző célokra irányul.[82] Míg a kollíziós szabályok célja egy

80 – A *forum* és *ius* összhangjáról lásd például Esplugues Mota, C., Paolo Moreno, G. in: Magnus, U., Mankowski, P. (szerk.), *Brussels I Regulation*, Sellier, München, 2007., 334. o., 7. pont; Mankowski, P. in: Rauscher, T. (szerk.), *Europäisches Zivilprozeßrecht. Kommentar*, 2. kiadás, Sellier, European Law Publishers, München, 2006., 319. o., 4. pont. Lásd még a 62. lábjegyzetben hivatkozott, a Brüsszeli Egyezményről szóló Jenard-jelentés 24. pontját, ahol a szerző jelzi, hogy kívánatos, hogy a munkaszerződésekből eredő jogvitákat lehetőség szerint annak az államnak a bírósága bírálja el, amelynek a jogát a szerződésre alkalmazni kell.

81 – E fogalom alkalmazásához lásd Salvadori, *i. m.* (36. lábjegyzet), 66. o., Gamillschleg, F., „Conflitti di leggi nei contratti di lavoro e nelle relazioni industriali", in: Biagi, M., Blanpain, R., *Diritto del lavoro e relazioni industriali nei paesi industrializzati ad economia di mercato*, I. kötet, Maggioli Editore, Rimini, 1991., 544. oldal.

82 – Lásd a jogirodalomban például Van Eeckhoutte, W., „The Rome Convention on the Law Applicable to Contractual Obligations and Labour Law" (1980), in: Blanpain, R., *Freedom of services in the European Union*, Kluwer, Hága, 2006., 170. o.

szerződéses kötelezettségre (a jelen ügyben egy munkaszerződésre) alkalmazandó jog meghatározása, addig a nemzetközi joghatóság megállapítására vonatkozó szabályok célja a joghatósággal rendelkező bíróság meghatározása. A kolíziós szabályok (Római Egyezmény) tehát általában egyetlen és ugyanazon ország jogának megállapításához vezetnek, a nemzetközileg joghatósággal rendelkező bíróság megállapítására vonatkozó szabályok alkalmazásával ugyanakkor a felperesnek lehetősége *nyílhat* arra, – legalábbis bizonyos esetekben – hogy megválassza az a fórumot, ahol eljárást indít.[83]

83. Következésképpen jelezni kívánom, hogy a jelen ügyben nem a Római Egyezményben és a Brüsszeli Egyezményben található azonos vagy hasonló fogalmak általánosan egységes értelmezése mellett foglalok állást. Véleményem szerint fontos mindenekelőtt hangsúlyozni, hogy nem lehet abból az általános feltételezésből kiindulni, hogy minden azonos vagy hasonló fogalmat egységesen kell értelmezni; hanem éppen ellenkezőleg, az egységes értelmezés kérdését minden egyes ügy keretein belül külön kell kezelni.[84] Hangsúlyozni kell azt is, hogy az esetenként kizárólag egy területre jellemző fogalmak nem értelmezhetőek egységesen. Így például a C-ügyben[85] hozott ítéletében a 2201/2003 rendelet[86] értelmezése kapcsán a Bíróság úgy határozott, hogy ennek a rendeletnek a „polgári ügy" fogalma önálló jelentéssel bír, és ezzel kapcsolatban nem támaszkodott e fogalomnak a Brüsszeli Egyezményben vagy a 44/2001 rendeletben található meghatározására. Mindazonáltal igaz, hogy az olyan területeken, ahol a két terület aktusainak szabályai ugyanarra a védelmi célra irányulnak (például a munkavállalók vagy a fogyasztók védelme), az egységes alkalmazás a valószínűbb.[87]

83 – Lásd ebben az értelemben a jogirodalomban például Mankowski, P., „Internationale Zuständigkeit und anwendbares Recht: Parallelen und Divergenzen", in: Lorenz, S., *Festschrift für Andreas Heldrich zum 70. Geburtstag*, Beck, München, 2005., 868. és 869. o.; Lüttringhaus, J. D., Weber, J., „Aussonderungsklagen an der Schnittstelle von EuGVVO und EuInsVO", *Recht der internationalen Wirtschaft*, 1-2/2010. sz., 49. o.; „Max Planck Institute for Comparative and International Private Law: Comments on the European Commission's Proposal for a Regulation of the European Parliament and the Council on the law applicable to contractual obligations (Rome I)", *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*, 2/2007. sz., 238. o.; Lein, *i. m.* (40. lábjegyzet), 196. o.; Kropholler, J., *Internationales Privatrecht: einschließlich der Grundbegriffe des internationalen Zivilverfahrensrechts*, Mohr Siebeck, Tübingen, 2006., 612. o.

84 – Lásd például a C-533/07. sz. Falco Privatstiftung ügyben 2009. április 23-án hozott ítéletre vonatkozó (EBHT 2009., I-3327. o.) 2009. január 27-i indítványomat, amelyben jeleztem a különböző jogi aktusokban található megközelítések egységes értelmezésének korlátait, pontosabban azt, hogy a 44/2001 rendelet és az elsődleges jog szerinti „szolgáltatás" fogalma között csak részleges analógia lehetséges (60. és azt követő pontok), továbbá hogy lehetetlen a 44/2001 rendeletben és a HÉA területére vonatkozó uniós jogi rendelkezésekben szereplő e fogalom közötti analógia.

85 – A C-435/06. sz. C-ügyben 2007. november 27-én hozott ítélet (EBHT 2007., I-10141. o.).

86 – A házassági ügyekben és a szülői felelősségre vonatkozó eljárásokban a joghatóságról, valamint a határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, illetve az 1347/2000/EK rendelet hatályon kívül helyezéséről szóló, 2003. november 27-i 2201/2003/EK tanácsi rendelet.

87 – Lásd Lüttringhaus, J., „Der Direktanspruch im vergemeinschafteten IZVR und IPR nach der Entscheidung EuGH VersR 2009, 1512 (Vorarlberger Gebietskrankenkasse)", *Versicherungsrecht*, 4/2010. sz., 189. o. Lásd továbbá Lein, *i. m.* (40. lábjegyzet), 186. és 187. o., ahol a szerző a gyengébb szerződő félnek (tehát a munkavállalónak) a Róma I. és a 44/2001 rendelet szerinti védelméről ír.

4. A nemzeti bíróság által figyelembe veendő szempontok

84. Minden egyes ügyben a körülményektől függ tehát az arra az országra vonatkozó szempont, ahol vagy ahonnan a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi.

85. A jelen ügyben tehát a nemzeti bíróságnak azt kell eldöntenie, hogy a munkavállaló melyik szerződő államban vagy államból végzi rendszerint a munkáját. Az előzetes döntéshozatali eljárásban, amely a nemzeti bíróságok és a Bíróság feladatainak világos szétválasztásán alapul, az ügy tényállásának bármilyen megítélése a nemzeti bíróság hatáskörébe tartozik.[88] A Bíróság a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatában is hangsúlyozta, hogy a nemzeti bíróság feladata azon hely vagy ország megállapítása, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi.[89] A Bíróságnak mindazonáltal meg kell adnia a nemzeti bíróság számára azokat a világos szempontokat, amelyek alapján határozatot hozhat.

86. Megállapítható, hogy a Bíróság a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlatában különböző szempontokat vett figyelembe annak értékelésekor, hogy a munkavállaló egy meghatározott szerződő államban végzi-e a munkáját, mégpedig természetesen az ügy alapjául szolgáló tények függvényében.

87. Így a Mulox-ügyben a munkavállaló nemzetközi marketing irányítással foglalkozott. Franciaországban (Aix-les-Bains-ben) volt irodája, és eredetileg Németországban, Belgiumban, Hollandiában és a skandináv országokban végzett termékértékesítést, mielőtt tevékenységét Franciaországra korlátozta volna.[90] Ebben az ügyben azon hely megállapításához, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének(1) bekezdése értelmében, a Bíróság azt a tényt vette figyelembe, hogy a munkavállalónak az egyik szerződő államban volt az irodája, ebben az államban élt, erről a helyről végezte a munkáját, ide tért vissza a munkavégzést követően, és a jogvita keletkezésekor már csak ebben az államban végzett munkát.[91]

88. A Rutten-ügyben a munkavállaló Hollandiában élt, és egy brit vállalkozás holland

88 – Lásd ebben az értelemben például a C-341/05. sz. Laval un Partneri ügyben 2007. december 18-án hozott ítélet (EBHT 2007., I-11767. o.) 45. pontját, a C-261/08. és C-348/08. sz., Zurita García egyesített ügyekben 2009. október 22-én hozott ítélet (EBHT 2009., I-10143. o.) 34. pontját és a C-537/07. sz. Gómez-Limón-ügyben 2009. július 16-án hozott ítélet (EBHT 2009., I-6525. o.) 24. pontját.

89 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott ítéleteket: a Mulox-ügyben hozott ítélet 25. pontját; a Rutten-ügyben hozott ítélet 25. pontját; a Weber-ügyben hozott ítélet 55. pontját és a Pugliese-ügyben hozott ítélet 25. pontját. A 44/2001 rendelet szerinti, a „hely, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi" hasonló fogalommal összefüggésben minden egyes egyedi eset értékeléséről a jogirodalomban lásd Mankowski (2006), *i. m.* (80. lábjegyzet), 320. o., 4. pont.

90 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Mulox-ügyben hozott ítélet 3. pontját.

91 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Mulox-ügyben hozott ítélet 25. pontját.

fióktelepének alkalmazottja volt.[92] Munkaidejének kétharmadát Hollandiában töltötte, ahol irodája is volt, a fennmaradó egyharmad időben pedig az Egyesült Királyságban, Belgiumban, Németországban és az Egyesült Államokban végezte a munkáját.[93] A Bíróság ebben az ügyben azt vette figyelembe, hogy a munkavállaló munkaidejének kétharmadát egy országban töltötte, ebben az országban volt az irodája, ebből az országból szervezte munkáltatója számára a munkáját, és ide tért vissza minden üzleti utat követően.[94]

89. A Weber-ügy olyan munkavállalót érintett, aki több éven keresztül dolgozott szakácsként hajókon és a holland kontinentális talapzaton található létesítményeken, néhány hónapig azonban egy dán felségvizeken található daruhajón is dolgozott.[95] Ebben az ügyben a Bíróság hangsúlyozta, hogy – ellentétben a Mulox-üggyel és a Rutten-üggyel – a munkavállalónak egyik szerződő államban sem volt irodája, amely a tevékenységének központját jelenthette volna, vagy ahonnan a munkáltatója felé fennálló kötelezettségeinek lényegét teljesítette volna.[96] Ezért a Bíróság szerint az időbeli tényező volt a döntő szempont – a Bíróság ugyanis azt vette figyelembe, hogy a munkavállaló melyik országban töltötte munkaideje legnagyobb részét.[97]

90. A Pugliese-ügy egy olasz állampolgárt érintett, akit egy olasz társaság alkalmazott, amely engedélyezte számára, hogy egy Németországban székhellyel rendelkező társaság alkalmazásába lépjen, amellyel munkaszerződést kötött.[98] A Bíróságnak tehát olyan körülmények között kellett határozatot hoznia, hogy a munkavállaló egymást követően két eltérő munkáltatóval kötött munkaszerződést úgy, hogy az első munkáltatónak tudomása volt a második munkáltatóval megkötött szerződésről, és hozzájárult az első munkaszerződés teljesítésének időleges felfüggesztéséhez.[99] Az ügy a munkavállaló és az első munkáltató közötti jogvitára joghatósággal rendelkező bíróság megállapítása érdekében azt a kérdést vetette fel, hogy melyik a munkavállaló rendszerinti munkavégzési helye szerinti ország. A Bíróság úgy ítélte meg, hogy a munkavállaló rendszerinti munkavégzési helye lehet az a hely, ahol a munkavállaló a második munkáltató felé fennálló kötelezettségeit teljesíti, ha az első munkáltatónak a második munkaszerződés megkötésének pillanatában érdeke fűződött ahhoz, hogy a munkavállaló a második munkáltató számára ez utóbbi által meghatározott helyen nyújtsa szolgáltatásait.[100]

92 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Rutten-ügyben hozott ítélet 2. pontját.

93 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Rutten-ügyben hozott ítélet 5. pontját.

94 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Rutten-ügyben hozott ítélet 25. pontját.

95 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Weber-ügyben hozott ítélet 17–21. pontját.

96 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Weber-ügyben hozott ítélet 48. pontját.

97 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Weber-ügyben hozott ítélet 58. pontját.

98 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Pugliese-ügyben hozott ítélet 4., 5. és 7. pontját.

99 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Pugliese-ügyben hozott ítélet 13. pontját.

100 – Lásd a 8. lábjegyzetben hivatkozott Pugliese-ügyben hozott ítélet 26. pontját.

91. A jogirodalomban is találhatóak különböző szempontok annak az országnak vagy a helynek a megállapításához, ahol a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi. Így például a jogirodalom a rendszerinti és az alkalmi munkavégzés közötti megkülönböztető szempontként hivatkozik például arra az időre, amelyre a munkavállalónak szüksége van ahhoz, hogy a munkát egy meghatározott országban elvégezze, továbbá a szóban forgó tevékenység jelentőségére is.[101] Annak ellenére, hogy az idő releváns szempont, azonban nem döntő; a lényeg az, hogy a munkavállaló egy meghatározott országban alakítsa ki tevékenységei tényleges központját.[102] A jogirodalom releváns szempontként rámutat a szerződő felek céljára is.[103] Hangsúlyozza továbbá, hogy meg kell állapítani, hogy a tevékenység végzésének központja kialakítható-e valamelyik szerződő államban.[104]

92. A Bíróságnak a jelen ügyben is meg kell jelölnie a nemzeti bíróság számára, hogy melyek azok a szempontok, amelyeket figyelembe kell vennie annak értékelésekor, hogy a munkavállaló rendszerint melyik országban végzi a munkáját.

93. Ami az esetlegesen releváns szempontokat illeti, először is hangsúlyozni kell, hogy a H. Koelzsch által végzett tevékenységek jellege eltér a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésével kapcsolatban eddig elbírált ügyekben szóban forgó tevékenységek jellegétől, és különösen különbözik a Mulox- és a Rutten-ügyben szereplő tevékenységek jellegétől. Főként azt fontos hangsúlyozni, hogy a tevékenység jellege miatt H. Koelzschnek nem volt szüksége irodára, és ebből a szempontból a jelen ügy a Weber-ügyre hasonlít. A jelen ügy ugyanis fuvarozási tevékenységgel kapcsolatos: H. Koelzsch virágokat és más növényeket fuvaroz a dániai Odenséből (Dánia) különböző németországi helyekre és más országokba. A nemzeti bíróságnak tehát a jelen ügyben a fuvarozási tevékenység sajátosságait kell figyelembe vennie, mind a tevékenység végzésének módját, mind a munkaeszközök típusát illetően.

94. Amint azt a fentiekben már hangsúlyoztam,[105] egy meghatározott szerződő állam jogának alkalmazásához nem elegendő, hogy a munkavállaló rendszeresen visszatér ebbe az államba; ellenkezőleg, ebben az államban kell létrehoznia tevékenységének központját is. Önmagában az a tény, hogy a munkavállaló rendszeresen visszatér egy meghatározott szerződő államba, még nem elegendő azon szempont teljesüléséhez, hogy rendszerint ott végzi a munkáját, vagy hogy ott alakította ki tevékenységének tényleges központját.

101 – Lásd például Van Eeckhoutte, *i. m.* (82. lábjegyzet), 169. és 170. o.

102 – Lásd Plender és Wilderspin, *i. m.* (41. lábjegyzet), 315. o., 11-039. pont.

103 – Lásd például Van Eeckhoutte, *i. m.* (82. lábjegyzet), 170. o.; a Róma I. rendelet 8. cikkének (2) bekezdésével összefüggésben lásd Mankowski (2009), *i. m.* (72. lábjegyzet), 178. o.

104 – Lásd Wurmnest, *i. m.* (53. lábjegyzet), 93. o.

105 – Lásd a jelen indítvány 63. pontját.

95. Az egyik országba való rendszeres visszatérés ugyanakkor nem az egyetlen olyan tényező, amely a jelen ügyben releváns lehet. Annak az országnak a meghatározása során, ahol vagy ahonnan H. Koelzsch rendszerint a munkáját végzi, a nemzeti bíróságnak a szóban forgó ügy valamennyi körülményének összességét figyelembe kell vennie.

96. A jelen ügyben a nemzeti bíróságnak tehát véleményem szerint főként a következő tényezőket kell figyelembe vennie:

– meg kell vizsgálnia, hogy melyik országban végezte H. Koelzsch a fuvarozási tevékenységet, és ebből a célból alaposan meg kell vizsgálnia azokat az iratokat, amelyben az útjait feljegyezte (*Kørselsrapport*);

– annak az országnak a meghatározása során, amelyben H. Koelzsch a fuvarozási tevékenységet végezte, a bíróságnak figyelembe kell vennie egyrészt azokat az országokat, amelyekben H. Koelzsch fuvarozást végzett, bár azok nem a végső úti céljai voltak (tehát azokat az országokat, amelyeken áthaladt), másrészt azokat az országokat, amelyek a fuvarozás végső úti céljai voltak; ez utóbbiakkal összefüggésben ellenőriznie kellene, hogy a végső úti célok többségükben egy országban voltak-e, vagy több különböző ország között oszlottak meg;

– ellenőriznie kell, hogy H. Koelzsch honnan szervezte tevékenységét, és hogyan zajlott a tevékenység szervezése;

– a tevékenység szervezésének keretében meg kell állapítania, hogy hol voltak a munkaeszközök; a jelen ügyben tehát az a releváns tény, hogy a teherautók Németországban három úgynevezett „csatlakozó" ponton (*Wechselstandorte*)[106] – Kasselben, Neukirchen-Vluynban és Osnabrückben – állomásoztak, és hogy H. Koelzsch teherautója Osnabrückben állomásozott;

– a tevékenység szervezése keretében figyelembe kellene vennie többek között azt, hogy az osnabrücki lakos munkavállalók a fuvarozás céljából itt váltották-e egymást;

– a tevékenység szervezése keretében szintén fontos annak figyelembevétele, hogy H. Koelzsch hol kapta a fuvarozás végrehajtásával kapcsolatos utasításokat;

– a tevékenység szervezését illetően azt a tényt is tekintetbe kell venni, hogy H. Koelzsch a fuvarozási utakat Osnabrückben kezdte meg, és a fuvarozás teljesítését követően oda tért vissza.

106 – Amint az az előzetes döntéshozatalra utaló végzésből kitűnik, mindhárom helyen három teherautó állomásozik; H. Koelzsch teherautója Osnabrückben állomásozott.

97. Annak az országnak a megállapítása során tehát, ahol vagy ahonnan a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi, a nemzeti bíróságnak mind az anyagi, mind az időbeli szempontot figyelembe kell vennie.[107]

98. Hangsúlyozni kell e tekintetben, hogy annak az országnak a megállapítása szempontjából, ahol vagy ahonnan a munkavállaló rendszerint a munkáját végzi, irreleváns az a tény, hogy a Gasa Spedition kiépített-e Luxemburgban infrastruktúrát, vagy ott csak egy postaládával rendelkezett. Véleményem szerint nincs jelentősége annak sem, hogy H. Koelzsch az utasításokat a luxemburgi székhelyű Gasa Spedition társaságtól kapta-e, vagy közvetve a dániai székhelyű Gasa Odense Blomster társaságtól. A jelen ügyben ez ugyanis nem járul hozzá annak a helynek a megállapításához, ahol a munkavállaló a munkáltatója számára a munkát végzi.

E – *Következtetés*

99. A jelen ügy meghatározó jelentőségű a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdése a) pontjának értelmezése szempontjából, mivel a munkavállalók védelmének magasabb szintjére vonatkozó követelmények folytán kiterjeszti e cikk hatályát oly módon, hogy annak az országnak a meghatározása céljából, ahol a munkavállaló e cikk értelmében rendszerint a munkáját végzi, nem kizárólag az a releváns tényező, hogy a munkavállaló ténylegesen melyik országban végzi ezt a munkát, hanem az is, hogy melyik az az ország, ahonnan a munkavállaló ezt a munkát végzi. Ebből következően a Bíróság által a Brüsszeli Egyezmény 5. cikkének (1) bekezdésével kapcsolatban kialakított ítélkezési gyakorlatot analógia útján a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontjára is alkalmazni kell.

100. Következésképpen a jelen indítvány következtetéseire tekintettel az az álláspontom, hogy az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdésre azt a választ kell adni, hogy a Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontját úgy kell értelmezni, hogy abban az esetben, ha a munkavállaló több szerződő államban végzi munkáját, akkor azon ország, ahol a munkavállaló a szerződés teljesítéseként e cikk értelmében a munkáját rendszerint végzi, az, ahol vagy ahonnan a szóban forgó ügy összes körülményére tekintettel a munkavállaló a munkáltatója felé fennálló kötelezettségeinek lényegét ténylegesen teljesíti, és hogy ezt az értékelést a tényállási elemek összességének figyelembevételével a nemzeti bíróságnak kell elvégeznie.

107 – Ennek megfelelően lásd Junker, *i. m.* (53. lábjegyzet), 733. o.

VII – Végkövetkeztetések

101. A fenti megfontolások alapján azt javasolom, hogy a Bíróság a cour d'appel de Luxembourg által előterjesztett kérdésre a következő választ adja:

A szerződéses kötelezettségekre alkalmazandó jogról szóló, 1980. június 18-i Római Egyezmény 6. cikke (2) bekezdésének a) pontját úgy kell értelmezni, hogy abban az esetben, ha a munkavállaló több szerződő államban végzi munkáját, akkor azon ország, ahol a munkavállaló a szerződés teljesítéseként a cikk értelmében a munkáját rendszerint végzi, az, ahol vagy ahonnan a szóban forgó ügy összes körülményére tekintettel a munkavállaló a munkáltatója felé fennálló kötelezettségeinek lényegét ténylegesen teljesíti. A tényállási elemek összességének figyelembevételével ezt az értékelést a nemzeti bíróságnak kell elvégeznie.